

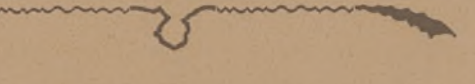

DAS ZEITALTER.

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל:
חברת „אחיאסף".

Krakau, 24 Jänner 1901. גליון 5. קראקא, ד' שבט, תרס"א.

תכן הענינים:

כתבת „הדור":

ברוסיה: Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste 25.

בשאר ארצות: Administr. „HADOR", Krakau, Gertrudy 19.

תנאי החתימה:

באוסטריה-אונגריה:

לשנה	14.— קראנען.
לחצי שנה	7.— „
לרבע שנה	3.50 „

ברוסיה:

לשנה	6.— רו"כ.
לחצי שנה	3.— „
לרבע שנה	1.50 „

בשאר ארצות

באשכנז לשנה	12 מארק.
באנגליה „	12 שילינג.
בשאר ארצות לשנה	17 פרנק.
בארץ ישראל „	15 „

מחיר כל גליון 15 ק', 30 העל'.
בעד חילוף הכתבת 20 ק'.

מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

קטלוג

של ספרים חדשים וישנים שבאו לבית מסחר הספרים
של הברת „אחיאסף" בווארשא (טווארדא 6).

	קאפ׳ ר׳.
איש חסיד היה, מאת ש. הריף, ספור	— 10
אור חדש	
אהבה שאינה תלויה בדבר	
באפס תקוה, ספור מאת א. ז. רבינויץ	
בר־מצוה, מאת ל. קליאצקא	
בית־הספר, מאת שניידער	
בית אנולאר	
בית ישראל	
דקדוק לשון עברית, מאת שד"ל	
דניאל בגוב האריות, מאת יהל"ל	
דור דור ודורשיו, מאת א. ה. וויס, ח"א, ח"ב, מחיר כל חלק	2 —
דברי ימי ישראל, מאת ז. יעבץ, ח"א, ח"ב, ח"ג, ח"ד, מחיר כל חלק	1 25
היקב	1 20
הגן	1 —
הגורן	1 —
האסם	1 —
הדיפתיריה	- 50
התרנולת	—30
הגת	1 —
הדת והלאומיות, מאת הרה"נ רבינויץ, אב"ד דספצקין	—70
המאסף	— 35
השודר בביתו, דרמה מאת י. ח. טביוב	—80
האומן, כרסטומטיה, עם ס׳ מלים בשפת רוסיא, קליאצקא	1 20
הקונטרס הרביעי, מאת נ. סלושץ, ב׳ חוברות	—40
הדת והחיים, נ"ה מאת ר. א. ברודס	1 20
חליפות מכתבים בין רא"י ווייצנפלד ובין שי"ר, שזח"ה, מיוס, קעללער, צווייפעל וכו׳, מאת וועטשטיין	—75
חנוך הדת, קצור שו"ע עם תרגום רוסיא, קליאצקא	—45
ידידנו	
יהודה המכבי, תרגום מאת י. מזל	—50
כנור ציון, קובץ שירי ציון מימי כתבי הקודש עד היום	—45
כל אגדות ישראל, הגדות עבריות, פורמט גדול ח"א וח"ב	
למרנן ורבנן, מאת נ. סקלוב	—50
לפי הטף	
לוח א"י, ע"י א. מ. לונץ, תרס"א	—40
לקט אמרים, הוספה ל„המליץ"	—50
מצפה, ירחון עברי, ח"א, ח"ב, ח"ג	1 20
משא ארץ ישראל, פרופ׳ דרנבורג, שני חלקים,	2 —
מגדנות, הוספה ל„המליץ"	—30
מקרא לפי הטף, ספר למוד עברית בעברית	—75
מקורי העושר, מאת וו. מנדלין	—60
מסכת סוחרים, מאת א. מלמד	
מסלה ישרה, ללמד שפ"ע בלשון רוסיא, קליאצקא	— 60
משפט האורים	
מלון של כיס	
ספר רפואות להרמב"ם	—75
סדר הדורות, נ"ח	
ספורי מנדלי מו"ס, הוצ׳ רבניצקי	1 —
ספר השנה, שנה שניה	1 —
עוזר המורה והתלמוד, חומש בראשית, שמות, ויקרא, מחיר כל אחד	—50
פרקי תלמוד	
פשוטו של מקרא	—30
קהלת, קובץ מאמרים, הוספה ל„המליץ"	—60
ראשון לחנוך, תפלות קצרות ויסודי הדת, נ"ח, מאת ל. קליאצקא	—60
שנת האלפים, בעללאמי, תרגום תומרקין	
שלומי אמוני ישראל	1 —
שפה חיה, ספר למוד שפ"ע מאת פישמן וליברמן עם ציורים, ה"א	—30
ה"ב	—50
תולדות ר"י מוסקאטו	—50
תלמוד בבלי בכרך אחד	4 50
תקנות לדוגמא ליסוד חברות וכו׳	—20
תלמוד תורה, קליאצקא, עם הוספה ומפתה	—55

	קאפ׳ ר׳.
אונשטערבליכער יוד	
יודישע מדינה, מאת ד"ר הירצל	—20
די קוואלען, פון וו. מענדלין	— 15
פאלקסקאלענדער תרס"א, ג. באדער	— 40
קרבנות, א ספור פון מנדלי מו"ס	—10
שיבת ציון, אין זשרנון, 2 העפטען	— 10
די ערשטע נאכט הניכה, פון בן־עמי	— 15
וויללן יו ספיק אינגליש, מעטאדע צו לערנען ענגליש	— 75

(המשך יבא).

I. Jahrgang. Hadôr — Das Zeitalter שנה ראשונה.

הדור

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל: חברת „אחיאסף“.

תנאי החתימה:
באוסטריה־אונגריה:
לשנה . . . 14.— קראָנען
לחצי שנה . . 7.— „
לרבע שנה . 3.50 „
בשאר ארצות:
באשכנז לשנה . . 12 מארק
באנגליה לשנה. . 12 שילינג
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק
בארץ ישראל „ . 15 פרנק.

ברוסיא:
לשנה . . . . 6.— רו"ב
לחצי שנה . . . 3.— „
לרבע שנה . . 1.50 „
מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ'.
בעד חילוף הכתבת 20 קופ'.
מחיר מודעות:
בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.
Erscheint jeden Donnerstag.

קראקא, ד שבט תרס"א. גליון ה. — Nr. 5. — Krakau, 24. Jänner 1901.

קולטורא עברית — קולטורא לאומית.

מאת ד"ר ש. ברנפלד.

טבע אחד, שפה אחת ודברים אחדים למאשרי העם, המתעים אותו בנכליהם. בישראל קראו להם לפנים „נביאי השקר“, ובעם יון קראו להם „דימנוגים“. מפני הדיוק ההיסטורי אעיר בזה, כי נביאי השקר בישראל קדמו להדימנוגים בעם יון. בזמן שהתאונן כבר הנביא מיכה המורשתי „על הנביאים המתעים את עמי הנשכים בשניהם וקראו שלום ואשר לא יתן על פיהם וקדשו עליו מלחמה“ — בעת ההיא חיו היונים עוד במצב התמימות כאדם הראשון טרם שנטרד מגן־עדן. האם למדו הדימנוגים היונים מנביאי השקר בישראל? לא! רק, כאמור למעלה, טבע אחד, שפה אחת ודברים אחדים לכל המאשרים המתעים. הם יחליקו לשונם להעם וישימו לו בחנופות, יעלימו עיניהם ממומיו ומגרעותיו וינדילו את ערך מעלותיו ויתרונותיו. והעיקר: מעט קדושה! הם יריבו במוכיחי העם, על כי יחללו את „קדשי האומה“, על כי יבעטו ברגל גאוה במורשת אבות ובמסורת לאומית. כל דבר המוצא חן בעיני העם, הוא מתיחס על הקנינים הלאומיים. מטעם זה השקו הדימנוגים באתונא את הפלוסוף סוקרטס את כוס התרעלה, כי „חלל קודש ודבר סרה בקדשי האומה“. מטעם זה הרגו את נביאי האמת בירושלים, וגם עוד בתקופת המאה האחרונה שלפנינו דנו בפריש למיתה את חכם החימיה המפורסם לאבואַזיע. כשהעלוהו לגרדום בקש החוקר הנפלא הזה, כי יאריכו מעט את ימיו, למען ינמור איזו חקירה מדעית, שהוא עוסק בה. „אין צורך להעם בחקירה מדעית“, ענוהו והוציאוהו להרינה. ממש בסגנון כזה אומרים לנו עתה: אין העם צריך לחקירות ולהתפלספות. אם לא הרגנו עוד — אין בזה האשם במאשרינו הידועים, אלא בקוצר־ידם ובאי־יכלתם.

הדימנוגיא היא זיוף הלאומיות, כמו שהחנופה הדתית היא זיוף הקדושה הדתית. בימים האחרונים המציאו המאשרים ההם בקרבנו כרוז חדש: קולטורא עברית — קולטורא לאומית! הכרוז הזה נאה מאד ומושך את הלבבות. המליצות מצלצלות, הדבורים נכנסים אל הלב, ומה גם כי הנקל בידי כהני הקולטורא העברית להפוך בתורתם מאה ועשר פעמים. בראשונה ראינו כזה איזה חידוד, אחרי כן השפיעו בטבע הסוניסטיון על העם; הד קול כהני הקולטורא העברית נשמע במכתבים ומאמרים הבאים אליהם מחוץ, עכשיו מאמינים הם במקצת באמתת תורתם, וכל הנועז לכפור בה — אחת דתו להיות מומת, או לכל־הפחות לדיינו בעונש של המלגלגים על דברי חכמים. ובאמת אם אין חרב בידם להרוג את מתנגדיהם — עונש מלגלגים על דברי חכמים הם מותחים עליהם במרה מרובה.

ועם כל זה מן הנחוץ הוא „להתפלסף“ מעט בטבע הקולטורא העברית, אשר כבר היתה לסלע המחלוקת בהקונגרס הרביעי בלונדון, וגם בראה מפלגה חדשה בישראל: את כת הציוניים הקולטוריים. רבנים יצאו למחות בה, ותלמידי דון קישוט נלחמים עליה. המליצות הן עכשיו בזול הזול.

מה היא קולטורא עברית? אין ספק, כי בימים מקדם, בעת ששכן עם ישראל לבדד, ברא ברוחו קולטורא מיוחדת במינה, אשר אמנם לא היתה גם היא נקיה מתערובות שונות, כאשר תעיד על זה החקירה ההיסטורית, ואולם בודאי קבלה צורה מיוחדת, צביון בולט וניכר. כאשר נפגש עם ישראל בעם יון היה הראשון מצויין בתרבותו המיוחדת לו. ואולם מה היתה התרבות המיוחדת לישראל בימים ההם? אומרים, כי עיקר הקולטורא העברית היה בדת ישראל, דת שנוסדה על אמונת היחוד. ואולם אין המשפט הזה עומד בפני הבקרת המדעית. עלינו לשום אל לבנו, כי בעת ההיא החזיקו כבר כל משכילי היונים בתורת אריסטו, אשר נוסדה גם היא על יחוד המצוי הראשון. יודעים אנו, כי היחוד הזה הוא פלוסופי, מצורף ומלובן מכל גשמיות ורבוי. ולא עוד אלא שהמשכילים היונים הביטו אז על היהודים כעל מגשימים, שהרי נודע הוא, עד כמה הרבו הפלוסופים הראשונים מבני ישראל ללמד סנגוריא על היהדות, כי חלילה להאמין בפישוטו של מקרא ולהבין מקראות כתבי הקדש במשמעם הפשוט המורים נשמיות, ואין זה אלא מליצה וסגולת הלשון. הפלוסוף הראשון בישראל, אריסטובול, חבר ספר שלם לתכלית זו, כדי להוציא מלבם של המאמינים בגשמיות. העם לא כעס על היהודים הכופרים בע"ז וברבוי האלהות, אלא על אופן עבודת האלהים שהיתה שגורה בהם. עיקר התנגדות התרבות העברית אל התרבות היונית היתה בחיים. אין ספק, כי תורת המוסר של היהודים מתנגדת מן הקצה אל הקצה אל הקולטוריא היונית. מה שאסרה תורת משה נחשב בעיני המשכילים היונים לענין חשוב, לקולטורא לאומית, לדבר שבקדושה.

תורת היהודים נצחה בזה. אחד מגדולי הכנסיה הנצרית אמר: הקולטורא הלאומית של היונים היתה רק תועבה בלבוש יפה. מה שאסרה תורה בנוגע לחוקי המוסר, אסור כעת בכל ארצות הקולטורא. במה תתיחד אפוא הקולטורא העברית עתה? מה הם סימניה המובהקים?

יש לאומיות בכל עמי התרבות, אבל אין קולטורא לאומית. הקולטורא בזמן הזה היא משותפת לכל עמי ההשכלה, אלא שאפשר למצוא בכל עם ועם איזו קוים ושרטוטים מיוחדים. אבל אין הפרטים

האלה חשובים כל כך. הנאמין במציאות לאומיות גרמנית או במציאות לאומיות צרפתית? מי פתי יעיז לכחש בזה? אבל האם יש קולטורא גרמנית מיוחדת או קולטורא צרפתית מיוחדת? אנו מבדילים קולטורא אירופאית וקולטורא אסיאטית, כלומר, יש הבדל גדול בין העמים החיים באירופא (וגם באמריקא ובכל הארצות הנוהגת על פי הקולטורא האירופאית) ובין עמי אסיא. אבל עמי אירופא נפלגו בלאומיותם, בשפתם, ולפעמים גם בדתם ובחוקיהם ובנמוסיהם — ואולם קולטורא אחת תאחד אותם.

בגרמניא יש לנו דמות דיוקנם של הקולטוריים העבריים - הם הקולטוריים הגרמניים. את דתם הם מרחיקים יען כי היא דת משה וישראל, ולכן הם מחזיקים בדת גרמנית הקדומה ועובדים את וואָדאַן אלהיהם. את חדשי השנה אינם קוראים בשמות שעלו מרומא, אלא בשמות חדשים „גרמנים". גם החגים והשעשועים הם עושים על פי הקולטורא הגרמנית, „על טהרת הקדש". ואולם היש באמת ממש במעשיהם? אנו רואים בזה רק שחוק הכסילים, יען כי אי אפשר למחוק את ההתפתחות ההיסטורית של תקופה ארוכה, של אלפים שנה.

בדור החולף היו לנו „מתבוללים", אשר מחו מעל פניהם צורת יהודי. האנשים האלה לא את הקולטורא העברית הרחיקו אלא בטלו את לאומיותם. כבר אמרתי במאמר אחר, כי גם זה היה על פי התפתחות טבעית, וכבר באה העת, להתם אותה האולת המתחילה לקנות לה זכות אזרח בספרותנו: לריב במתבוללים ולשוב ולריב בהם. איפה הם כעת המתבוללים? אומרים בגרמניא: אין לך עבודה קלה מזו, מלהכות יהודי מת מאה. לא במתבוללים עלינו לריב, אלא במין אנשים, אשר עשו להם אותו הריב לעסק ואשר בכל יום ויום הם באים להוכיח מחדש באותות ובמופתים את הערך הנעלה של עם ישראל ויתרונו בכל. העבודה! אני מוצא בזה השפלת כבודנו במדה מרובה. האם צריך אדם כשר לראיות ולמופתים, כי אינו פושט יד בכיס חברו? האהבה הלאומית היא טבעית כאהבת האדם לבניו ולבני משפחתו. האם הביב לאדם שבח ותהלה על כי יפרנס את בניו ולא יתן את אביו הזקן למות ברעב?

יש לנו שפת עבר וספרות עברית. הבזה נמצא סימני הקולטורא העברית? גם לעם גרמניא יש שפה מיוחדת וספרות בפני עצמו, האין בשביל זה בספרותו מה שבספרות הצרפתים? השפה היא לאומית, ובמציאות הלאומיות נאמין כלנו, אפילו אם לא נכתוב בכל יום ויום מאמר ראשי אודותיה. אבל כאמור איש אלינו קולטורא עברית - אז עליו להגיד לנו בפירוש ובלי מליצות מה היא. אמנם יש לנו מנהגים מיוחדים וגם דעות מיוחדות, שהחזקנו רק אנו בהם; וכן יש בהם כאלה, שהם משובשים ונפסדים. אבל חלילה לנו לפתות את העם, שיחזיק באותם המשובשים והנפסדים עד כדי יציאת נשמה, יען כי הם „קדשי בני ישראל", אלא חובתנו היא להודיע לעמנו: אין זו קולטורא עברית, אלא שרידי השקפה מדורות הקודמים, ובעוד שהעמים הנאורים הולכים ומתפתחים בכחותיהם הרוחניים ובחייהם הלאומיים ומרחיקים השקפות כאלה מקרבם — לעמנו הם אומרים, כי קניני הקולטורא העברית הן ועליו לקדשן ולהעריצן.

הנביא אומר: „ויתעום כזביהם אשר הלכו אבותם אחריהם". הרי מכאן ראיה, כי לא כל מה שמסרו אבותינו לנו הוא תמיד מתוקן ומרוצה. איני אומר, כי הלכו אבותינו אחרי הכזב: אדרבא, מכבד אני את זכרונם, כי ידעתי אשר כבדו את אשר היה קדוש להם ועליו מסרו את נפשם. בכל מקום שאני רואה מסירת נפש, אני משתחוה מרחוק בהדרת קדש. תנו כבוד לאנשים שמסרו נפשם על איזה רעיון! אבל כל זה לא יחייבני, לקבל בלי בחינה והבדלה את כל מה שנמסר לי. העם עושה כדבר הזה, מפני שבכלל תחסר לו מדת הבקרת, והוא נשען על תורת זקניו, מבלי חקור ודרוש. ואם יזדמנו עוד תלמידי נביאי השקר, אשר יתראו כמשכילים וכקולטוריים, שהם בהדרי חדרים מודים על בטול המנהגים האלה, ורק בחוץ מזמרים הם לפניהם בכל יום זמר: מה יפית, — הנה אין ספק, כי יחזיק העם במנהגיו אלה, באמרו: ראו, אפילו המשכילים מודים בהם ומהליטים כי הם מורשת אבות, קניני הקולטורא הלאומית. בסבה זו נתעוותו הדינים, ובמקום „קולטורא עברית", שהם אומרים לטעת, הם מתעים את העם להאמין בכל שוא נתעה. ולא זו בלבד, אלא הפתיות והבערות היו כבר למין קדושה, למין גאוה דתית ולאומית. אתה חוקר ומתפלסף, לך אין חלק לא בדת ישראל ולא בלאומיות העברית! במחילה מכם, רבותי, גם החוקר והמתפלסף הזה מתיחס על עמו ומחזיק בדת ישראל כמוכם, אבל אינו מאמין באותו פירוש שכתבתם אתם לתורת משה ואינו מודה כל עיקר במהות אותה צורה של לאומיות שאתם מורים ברבים. המתפלסף הזה אומר, כי מגלים אתם בתורת הלאומיות פנים שלא כהלכה, והוא יוצא נגדכם בראיות לקוחות מן ההיסטוריא הישראלית ומן השכל. בודאי אין הוכחה קלה מזו, שאתם משתמשים בה להשיב על דברינו: חקרנים ומתפלספים אתם! למהר, כאשר נריב ברמאים ועושי עול ונוכיח להם מן התורה ומן הסברא, כי אין מן הראוי לעשות כן, יאמרו לנו בסגנונכם: בעלי מוסר אתם! אנשים חוקרים ודורשים אינם נרתעים לאחור מפני קול נערה. אמנם כן, חקרנים ומתפלספים הם; אין הם מאמינים בכל הבל, מפני שבא עליו הסכם הרבים ומפני שנשנה במ"ע עברי מאה ואחת פעמים. במה שאתם מגנים אותם, הם מוצאים שבח ותהלה לעצמם. פשטו את המליצות והנאומים הנעימים ממאמריכם והראו להם את תמציתם המדעית. בבה המליצות אין אתם משפיעים עליהם, גם אם תרבו כהנה וכהנה.

מה שהקדמתי ואמרתי במאמרי „חליפות ותמורות" („הדור" גליון א') בכלל, אני אומר הפעם בפרטות: אין אנו דורשים לתקונים דתיים, כאשר דרשו בדור החולף, ואין אנו באים להתיר, מה שאסר העם על עצמו. אבל לעומת זה, לא נהליט מעולם, כי בהיות שהעם החמיר על עצמו חייבים אנו להחניף לו ולומר: דברים הללו הם קניני הקולטורא העברית וקדושים הם וחלילה לאיש לנגוע בהם. חלילה לנו! אנו נבוא בבקרת מדעית ונוכיח להעם, כי אין אלו קנינים של הקולטורא העברית, אלא ענינים שנשתרשו בעמנו על פי התפתחות היסטורית. אין אנו חולקים עליה ולא נריב בה. ההיסטוריא התפתחה כפי מכשיריה ומאורעותיה; אבל עלינו להזהר מלעשות את ההיסטוריא בזמננו עקרה ולהפסיק את כח הלידה שבה. בימים הראשונים ילדה זה וזה, ובימים הבאים תעמיד וולדות אחרים.

לכן זה הדבר אשר עלינו לקרוא: פתחו חלונות והעבירו אויר נקי וזך במחנה ישראל! חדלו לסוכך עלינו בעב הענן, באמרי מליצה, בקריאות של חבה, בהידורי דברים, כדי לישן אותנו ולהפיל עלינו תרדמה. אין לך דבר הנצרך כל כך לכל חי כאויר נשמות, ואין לך דבר הנצרך כל כך לכל עם כבקרת מדעית. אין לך דבר בעולם, יהיה דתי, או לאומי, או קולטורי, אשר לא נצרפהו ונזקקהו באמצעות הבקרת. עד הנה דרשתם וחזרתם ודרשתם על דבר הקולטורא העברית, והנה באה הבקרת ושואלת לכם: מה היא הקולטורא העברית?

האם תפטרוה בתשובה קצרה: אין העם צריך לחקירה מדעית?

הערת העורך. — נתנו מקום לדברי המחבר הנכבד, אם כי לא כהשקפותיו השקפותינו, בכדי לתת פתחון פה לאלה הבאים אחריו לברר וללבן את הענין הנכבד מצד עצמו. המחבר, לפי דעתנו, לא חקר למדי את זה שאנחנו קוראים רוח האומה. הרוח הזה הוא סכום אותן התכונות והסגולות שנתפתחו

ונשתלשלו, לרגלי סבות שונות, בקרב איזה עם במשך אלפי דורות, ושאותן אין העם יכול לעקור מתוכו אפילו כשירצה; הרוח הזה הוא סבל הירושה. אחת היא לנו אם נקרא לו קולטורא — כמו שעשו באופן שלפנינו, אם כי השם אינו עולה יפה ונותן מקום לטעות ולהחליף אותו המושג במושג הקולטורא לפי מובנו של המחבר — ואחת היא לנו אם נקרא לו שם אחר; לא השם עיקר. וגם פתח המחבר בשאלת הלאום וסיים בשאלת המנהגים התפלים, שהיא אינה כלל ממין הטענה ובעלי הדין אין מערבבים אותה כלל עם הענין שלפניהם; לא המנהגים התפלים הם אותו הרוח ואותו סבל הירושה. מקוים אנחנו כי הסופרים הנכבדים יבואו עתה למלא אחרי הדברים, בכדי להפיץ אור על שאלה הנכבדה מצד עצמה.

עַל מפתן המאה העשרים.

(סקירה לאחור ולפנים).

מאת ר. בריינין, ברלין.

(המשך) *)

בסוף המאה שעברה נתרבו חברי שלום־העולם, נתעצמו כנסיות־השלום, ידידיו ומטיפיו, ולהם נִתַּן העתיד. המאה העשרים תהיה, כמה שיש לשער ולקוות, למרות, או דוקא ב ג ל ל הסימנים הרעים של סוף המאה הי״ט, למאת־השלום, לתקופת פתרון התעוררות העמים. הרעיון היותר אדיר המניע ומחיה עתה את העולם היא השלום. השלום הוא עתה חלום האנושות התרבותית. האנושות עיפה לשאת את סבל המלחמות ותוצאותיהן הרעות והיא מבקשת עתה מנוחה. וכאשר יתפשט, במאה העשרים, רעיון השלום בעולם, ישנה את פני החברה האנושית. ורוחו של מי מדבר מתוך גרונם של מרבי־השלום בעולם? רוח נביאינו וחוזינו, רוח פלוסופינו וסופרינו הגדולים אשר לחמו בכל הדורות ובכל הארצות נגד מושג המלחמה, נגד ההרס והשממון. וגם כיום עומדים חוזינו וסופרינו הגדולים בשורה הראשונה של מערכת הלוחמים בעד העבודה התרבותית, בעד שלום העמים ואחוַת הבריות.

האידיאל של האנושות התרבותית במאה העשרים יהיה, כפי שיבשרו האותות, לפשר ולפתור בדרך שלום את השאלות המדיניות, סכסוכי העמים, ערבוב תחומיהם וגבוליהם, מוקשיהם וריבותיהם. ובכן תהיה חובתנו הלאומית במאה החדשה הבאה עלינו לטובה להעלות את שאלת קיומנו בתור עם העומד ברשות עצמו לפני חכמי המדינה ולפני דעת הקהל האירופי. היוצא מזה, שמחויבים אנחנו, ראשית לכל, לברר מתחלה לעצמנו מה אנו חפצים, מה הן משאלותינו ובמה יכולים אנו להושע תשועת עולמים, למען נדע להציע בדברים ברורים ומפורשים כל צרכם את כל שיהיה להציע לפני אספות־השלום ולפני כנסיות מדיניות אחרות, למען נדע בכל עת ובכל שעה, בכל ארץ ומדינה מה ואיך עלינו לפעול לטובת הצלתנו הלאומית ולא נשנה על כל צעד.

בתקופת־הכח, בדורות המלחמות לא היתה לנו, וגם לא יכלה להיות, כל תקוה לתחיה לאומית. אולם עתה, בעמדנו על מפתן המאה העשרים, יכולים וגם צריכים אנו לקוות לפתרון קומנו הלאומי בדרך שלום, בהסכם העמים והממשלות אשר יִוָּכחו, כי אין פתרון אחר לשאלת היהודים חוץ משיבת ציון.

אבל התקוה לבדה אינה עושה כלום. היא צריכה לעורר אותנו לפעלים ולמעשים, כי רק על ידי עבודה לאומית מסודרת יכולים אנו להכין לאט לאט ומעט מעט את דעת הקהל האירופי, מנהיגיו ומושליו, לשום לב כראוי אל הפתרון היחידי לשאלת־היהודים הנצחית ולעזור לנו להוציאו מכח אל הפועל.

* * *

יכולים וגם צריכים אנו לקוות אל התחיה הלאומית, וגם כבר נראו אותותיה בחלק ידוע מן העם. אבל רוב העם עומד עדיין על פרשת דרכים, בין שתי תקופות גדולות. גורלנו הלאומי הוטל עתה לחיים או למות. כבר כשל כח הסבל של רבים מאחינו, והמקרים והמאורעות ההיסטוריים יוצאים דחופים ומבוהלים. התרבות האנושית, תנאי החיים החדשים מרחיקים אותנו מלאומִיּתנו אנו. האמונה התמימה, אמונת אבות אבותינו, הולכת ונשכחת מלבנו, מפני שאין זו יכולה להתקיים בפני כל סערות העת, בפני השנויים העזים והעקריים שבאו בהשקפותינו ודעותינו. עוד מעט, יאמינו רבים בקרבנו, ושטף ים החיים הגדול יבלענו והיינו כלא היה, ולא מעטים בקרבנו אלה המתאוים ומחכים ליום כליון חרוץ כזה. והפחד הזה — האמת נתונה להגיד — לא פחד שוא הוא, אם לא נמהר לברוא לנו סם־חיים, אם לא נחדש את נעורינו ולא נאמץ את שארית כחותינו לקום לתחיה.

המאה הי״ט רמזה לנו את סוד החנוך, חנוך הקטנים והגדולים, וההשפעה המוסרית וערכם הגדול והאמתי. לכן תהיה חובתנו במאה העשרים, אם רוצים אנחנו באמת לקום לתחיה, להשתמש כראוי ביסוד־החיים החשוב הזה. עלינו לחנך את ילדינו באופן שיהיו ראוים לעבודתם הגדולה, לתעודתם הכבדה ולמלחמת הקיום הקשה הנשקפת להם במאה הבאה. צריכים וגם יכולים אנו לחנך את עצמנו באופן מתאים למטרתנו הגדולה. ורק על ידי חנוך דורות חדשים, רק על ידי פדגוגיה לאומית, על ידי תקונים ושנויים עקריים ותמידים בחיינו, יכולים אנו להגיע לעמידה ברשות עצמנו.

במאה הי״ט גלו ארצות חדשות והרחיבו והעשירו את תחבולות הנסיעה ממקום למקום על פני כל כדור הארץ. בשנות־הבינים היינו יושבים באחת הארצות עד אשר היו מגרשים אותנו ביד חזקה או ע״י חקים מבריחים לגלות. לא כן במאה העוברת. אחינו קלי־הטלטול והנדנוד מאז ומעולם החלו, בימי תנאי הנסיעה הנוחים, לבקש להם בעצמם ארץ מנוחה או פרנסה, ארצות החירות והאור. הכח הדוחה אותם מבפנים לתור להם מקלט בטוח, חזק הוא מהכח הדוחה אותם מבחוץ. ודוקא החזקים, בעלי הרצון והיכולת, וכל אלה שלא מת בהם חפץ החיים, נכונים תמיד לדרך להמלט מארצות כרומניא וכמרוקה. הנסיונות הרבים שקנו בימי הגלות הארוכה, ההרגלים לכל מיני האקלימים ולכל תנאי החיים אשר רכשו להם אחינו בנוּעם ונודם מארץ לארץ, יעמדו לנו לבצר את עמדתנו ברשות עצמנו, על ידי המנוסה התכופה התגבר בנו כח החיים וכשרון הכנת הישוב.

עתה הוכשרנו, הסתגלנו ע״פ כל סגולותינו הטבעיות וההרגליות, להיות חלוצים, לבקש תנאי קיום חדשים. ומה רב האושר להיות מְפַנֵּי מסלה חדשה, לעבור בראשונה, לברוא קבוץ חדש ועולם חדש. עתה דרוש לנו כח היצירה, כח ההתחלה, עוז הנפש ואומץ הלב, וכל הכחות האלה נרדמים בנו ועלינו רק לעוררם ולפחת בהם רוח חיים.

האידיאל העברי במאה העשרים ההולך ואור לפנינו, הוא: לעמוד ברשות עצמנו, להחל בנין חברה חדשה, להיות מקוריים ורחוקים מכל זיוף וחקוי בכל יצירותינו הרוחניות, להשען על עצמנו ולמצוא עזרה בנו.

* * *

הננו רואים, ועוד יותר אנחנו מרגישים, בכל חלל העולם הרוחני והמוסרי סימני תחיה, התעוררות ויקיצה. עולם חדש עולה ונבנה על חרבות הישן, הספורים והחזיונות היותר מצוינים והיותר נפלאים שבכל

*) עיין „הדור" גליון 1.

הספרויות החיות מתארים כיום את התחיה הזאת המורגשת באויר, אשר סימניה—ולו יהיו גם דקים וקלים — אינם יכולים להיות נעלמים מעין החוזה, האמן והנביא. דקי־ההרגשה וחדי־החוש מרגישים כי היום הגדול, חג האנושות, תחית הרוח הנכנע והנרדם,— כי היום הגדול הזה הולך וקרב אלינו ולא ירחק עוד חוק. המושגים המוסריים הישנים הולכים ומתים ומושגים חדשים מתעוררים לתחיה. בעולם האמנות והספרות, כמו ובכל עולם היצירה הרוחנית, הננו מרגישים היטב את נשמת התחיה הגדולה, את גסיסת הישן והתרקמות החדש.

האם בעת תחיה כללית כזו נשאר אנחנו, העברים, בין פגרי העמים המתים או בין הישנים והחולמים, בעת אשר אנחנו היינו תמיד בכל העתים בכל הארצות הראשונים, אשר התעוררו בעצמם ואשר העירו גם אחרים לתחיה?

לא! הננו קמים לתחיה!

האומה העברית מתפרצת להוליד דבר מה, אחרי תקופות רבות של עקרות רוחנית, לתת דבר־מה חדש לכל העולם, להדורות הבאים אחרינו.

* * *

אכן נפלא החזיון. אלה רואים בפרק העת, שאנו עומדים בו כיום, ראשיתה של תחיה לאומית, של תקופה עברית מקורית, ובצערנו הם רואים חבלי לידה תרבותית; ואלה רואים במצבנו עתה יסורי גסיסה, צירי־מות, ופרק זמננו הוא בעיניהם קץ כל הקצים, סיום כל התקופות הלאומיות, ואת התרגשותנו היתרה הם חושבים לאות רפיון: אלה רואים בהציוניות התחלה טובה של עם מתעורר לחיים, של עם הצועד בצעדי און אל מטרתו הגדולה, ואלה רואים בה התפרפרות הגוף הלאומי, אשר תש כחו וגם לחו.

בעצמו של דבר אלה ואלה דברי אמת. אין ספק לכל מי שיתבונן בעין חודרת אל מצב עמנו וחייו בעת ההוה, כי דבר מה הולך ונוסס ונוע בקרבנו. אין ספק שהיהדות של הגיטו, יהדות־הגלות היהדות היבשה והצנומה של שנות הבינים הולכת ומתה, הולכת ומתפרדת ליסודותיה לאט לאט, אבל גם בזה אין כל ספק, כי היהדות העתיקה הולכת ומקבלת צורה חדשה לגמרי והיא מתעוררת לתחיה.

היהדות הולכת ומתה למען תחיה.

שתי שאיפות הולכות ומתגברות עתה בקרב עמנו: א) השאיפה להחזיק בנושנות, להחיות את מנהגינו הקדמונים ולאסוף שרידי זכרונותינו. ב) השאיפה לחדש הכל בחיינו ולשכוח ולהשכיח את קדמוניותינו. מצד אחד התגבר בנו בימים האחרונים כח המשיכה של העבר, והוא מושך אותנו לאחור בכח עצום, ומצד השני התגבר בנו כח של העתיד שלנו. איזו נקודה רחוקה, אם גם בלתי ברורה כל צרכה, מושכה אותנו בכח לפנים, ושתי השאיפות האלה מתגלות בנו כיום בכח יותר עצום מבקרב כל אומה ולשון, והן עושות קרעים עמוקים בנפשנו ובחיינו. ההפכים האלה, בצורתם המיוחדה עתה, משחיתים ומכלים אותנו מבשר ועד רוח. אבל אותם הניגודים העזים עצמם, אם נדע להשתמש בהם ולאחדם במזגה חדשה, יעשו אותנו לעם כביר, לעם זקן־נער, בעל קולטורא עתיקה וחדשה גם יחד.

* * *

שנויים רבים עתידים לבוא בעולם, ובחיקם הוטל גורלנו הלאומי. ולמען נוכל להכשיר את עצמנו לקראת השנויים הבאים ולהיות מסוגלים להפיק תועלת מהם לקיומנו החמרי והרוחני, צריכים אנחנו לאנשים הרואים את הנולד. צריכים אנחנו למנהיגים, לסופרים וחוזים אשר יראו את הסכנות הנשקפות לעמנו עוד בטרם באו אותותיהן, עוד בטרם נראו סימניהן הדוקרים את העין. מסיק מכונת הקיטור צריך לדעת מדת ההסקה גם בטרם התפוצצה הקלחת; הבנאי צריך לראות את הסדקים בקירות הבנין עוד בטרם ראתם עין האדם שאינו מומחה לתורת הבנאות. סימני הסכנה הגסים הנראים ומורגשים היטב, אותם רואים ומכירים כל האנשים, אלא שרואים אותם בזמן מאוחר מעט, כלומר אחרי שעברה העת לתקן ולהציל אולם המומחה הבקי בדבר רואה את כל דבר מראש, בעוד שהאחרים לא הרגישו בו. כי בטרם שיבואו הסימנים הגסים והבולטים לעין כל, יקדימו להם תמיד הסימנים הדקים והרפים. ואם לכל מכונה דרוש מכונן יודע חקיה, בנינה ונזרתה, מכל שכן שדרוש לעם שלם, המכונה היותר מורכבה, מנהיג אשר יכונן את תנועתו וכחותיו לנקודה ידועה ויגן עליו מכל פגע ואסון. ואם כל אומה ואומה כך, על אחת כמה וכמה אומתנו, אשר מצבה בקרב העמים הוא היותר מסוכסך, היותר מסוכן, ואויביו, שונאיו, משטיניו ורודפיו הם היותר מרובים ועצומים, ואישיה לא הסכינו למשמעת, לסדר ולהנהגה,— על אחת כו"כ שאומתנו צריכה למנהיגים היותר מרחיקים לראות את הנולד והיותר מרגישים את הבאות. בלי מנהיגים ראוים לתעודתם זו, בלי מורים ומדריכים, סופרים וחוזים היודעים ומכירים חובתם לא תהיה לאומתנו כל אפשרות להתקיים ולחיות מעתה.

היש לנו כאלה?

אין כל ספק כי התקופה החדשה הבאה עלינו תולידם. דור דור ומנהיגיו, דור דור וחכמיו וסופריו.

בארצות המערב.

ד.

זה כמה שנים שאני יושב ותוהא: היהדות האיטלקית היכן היא?

בכל ארצות המערב אין המצב המוסרי של היהדות על צד היותר טוב; יש בה כמה מגרעות המעציבות את לבנו. ואולם על כל פנים אנו שומעים את־שמעה ורואים בה איזו תנועה של חיים. האבר מפרכס. לפעמים אנו קוראים איזו שמועה אודותיה; ואם אמנם יודעים אנו על פי הנסיון, כי לרוב אין כאן אלא גוזמא והפלגה, בכל זאת נאמר בלבנו: יהיה הדבר אמת למחצה, לשליש או לרביע, על כל פנים לא תמה ונכרתה עוד. על דבר היהדות באיטליא אין איש דובר דבר, אין מבשר ואין משמיע. רק מפקידה לפקידה אנו קוראים במ"ע: פלוני „בן בריתנו" באיטליא עלה לגדולה, פלוני נמנה לשר האוצרות, למצביא בחיל המלך. או נזכרים אנו, כי יש יהודים באיטליא ועומדים הם ברום המדרגה. אבל יהדות — לא מנה ולא מקצתה.

אומרים, כי מספר היהודים באיטליא מעט הוא, ולכן אי אפשר להיהדות להתקיים במדינה זו, או אפילו להצטיין באיזה מקצוע. ואולם אין הדבר כן. גם בבלגיא, למשל, אין מספר בני ישראל מרובה כל כך, ואם אמנם גם שם אין פנים מובהקים ובולטים להיהדות, אבל עם כל זה נשמע לפעמים אודותיה דבר. ראה זה פלא! בכל כנפות הארץ נשמע כעת וכוחים וריבות דברים על דבר הציוניות; יש מדברים בשבחה ויש מדברים בגנותה, יש מזכים ויש מחייבים. בכמה ארצות המערב עלתה שאלת ה„שבת" על שלחן ההנהגה הדתית של אחינו. יש מחליטים, כי אי אפשר לבני ישראל לשמור ולעשות את יום השבת כהלכתו בזמן הזה, אפילו להתאסף בבית הכנסת אל הרנה ואל התפלה, ומן הראוי לעשות אותו „נדחה" ליום שלאחריו. גם אודות הדבר הזה קם ריב בין המפלגות השונות של אחינו. ואפילו במקום שאין שום תנועה של חיים בקהלות עבריות על כל פנים יש ריב ומחלוקת ע"ד הרב, החזן, השוחט וכו'. כמה שהוא מגונה ריב כזה — אבל לכל הפחות הוא סימן של חיים, פרכוס של האבר.

באיטליא אין כלום. אין ציוניות ואין טמיעה או התבוללות; אין שביתת מלאכה בשבת ואין רנה ותפלה ביום הראשון בשבוע; אין אורתודוכסים ואין ריפורמטורים; אין מחלוקת ע"ד רב או חזן או שוחט. דממת מות שוררת בכל היהדות האיטלקית.

יש באיטליא קהלות גדולות: רומא, פירינצי, וויניציאה, טורין, מאילאנדריא, גינובא. גם מן הקהלות האלה אין קול ואין קשב. קראו בכה"ע העברים או הלועזים המקדשים לעניני ישראל — לפעמים יעברו ירחים ושנים מבלי שום ידיעה ע"ד היהדות האיטלקית.

רק פתרון אחד אפשר לי למצוא להחידה הזאת. צאו וראו בכל ארצות המערב ותמצאו בהן השפעה — ברב או במעט — מצד היהודים ברו"פ על היהודים אורחי הארץ. ההשפעה הזאת אינה בדרך ישרה ולא באופן קבוע. היינו, מעולם לא אמרו, למשל, היהודים בפרנקפורט או בפאריז: פה נמצאים אצלנו יהודי רו"פ, והאנשים האלה יודעים את היהדות יותר ממנו, לכו ונבקש תורה מפיהם, או נמלך בהם בענין הנוגע להיהדות. אדרבה, היהודים בארצות המערב עוינים את ה"פולנאים"; האורתודוכסים שבהם חושדים את אחיהם מרו"פ במינות, והמשכילים שבהם מחליטים עליהם, שאינם מן הישוב. ועם כל זה משפיעים היהודים מרו"פ, הגרים, על אחיהם אורחי המדינה. לפעמים מתביישים מפניהם. פלוני הוא בן תורה ולועג להרב שאינו יודע עד מה בחכמת ישראל — כשיזדמן להם לבחור ברב, בלי משים הם משגיחים על הפולני הזה. אני רואה גם בברלין, כי על צד האמת נתונה ההנהגה הרוחנית של הקהלה בידי ילידי רו"פ, כמה שאחינו פה מגנים את הפולנאים ומתרחקים מהם. מובן מאליו, כי במקומות שיש קבוץ גדול של יהודי רו"פ, כמו למשל בלונדון, פאריז, אמשטרדם, ברלין וכו', יש פעולה בולטת של אחינו אלה, והם נותנים להיהדות קלסתר פנים מיוחד.

במקום שנמצאים יהודים רבים מרו"פ הם נבלעים לאט לאט בגוף היהדות האזרחית. מרו"פ יבואו האנשים לגור ללונדון או לפאריז. בניהם הם כבר חצי־אנגלים או חצי־צרפתים; נכדיהם הם כבר אנגלים או צרפתים גמורים. ואולם ריח שי' תורה, לחלוחית של יהדות, נשאר בהם לכמה דורות. באחת: היהדות בארצות המערב ניזונה משל היהדות ברו"פ.

באיטליא אין שום יחוס בין היהודים יושבי הארץ ובין הגרים מרו"פ. איך היה הדבר הזה? על השאלה הזאת אין עוד תשובה מספקת. כי קרובים היהודים מרו"פ לאחיהם בגרמניא ובאוסטריא — והו דבר מובן בנקל. הלא מדברים הם בשפתם, ואפילו כי ילעג היהודי הגרמני להשפה הנלעגת של אחיו הפולנאי, אבל בכל אופן יבין לו. רוב היהודים הגרמנים ידברו בינם לבין עצמם באותה השפה, שהם לועגים לה. ואולם אנו רואים, כי חוזרים היהודים מרו"פ ונעורים גם בין אחיהם בפאריז ובלונדון, או באחד המרכזים באמריקא. רק בנוגע לרומא לא שמענו, כי יהיה שם מרכז של היהדות הפולנית.

טעם הדבר הוא בודאי בכמה סבות איקונומיות. אלו היה ברומא או באחת הערים הגדולות באיטליא מרעה לאחינו מרו"פ, בלי ספק היו מתפשטים שם בהמון גדול, ואין שום מניעה שבעולם, אשר תעצרם בזה. אבל כפי הנראה אין באיטליא כח מושך את אחינו לשם — ובהיות כי אין לאחינו באיטליא מקום יניקה הם הולכים ופוחתים, ובודאי בימי דור אחד או שנים תתם שם היהדות כלה. אם נספר דבר זה לאחינו בגרמניא, אז יאנחו משברון לב ויאמרו: כמה מאושרים ומוצלחים האנשים האלה! אין להם ערב רב של "פולאקים". ממש כזה יאמרו צוררינו על היהודים בכלל. ובכל זה, כשם שלא הצליחה ממלכת ספרד בלי יהודים, כך לא הצליחה היהדות האיטלקית בלי יהודים מרו"פ.

לפני ימים מספר קראנו באיזה מ"ע: בוויניציאה אמר אחד מאחינו לחדש את הקהלה ולהשיב נדחים. אין השמועה הזאת יוצאת מכלל כל השמועות הנמצאות בכה"ע, ועוד אני מסופק בדבר, אם אמת בפיה. ועם כל זה עשו הדברים האלה רושם נמרץ — אבל גם רושם מעציב — בלבי. היהדות האיטלקית היא הקדומה בזמן ובמעלה באירופא; ישוב היהודים ברומא הוא בכלל הראשון של ישובי היהודים באירופא. להיהדות האיטלקית יש היסטוריא, שכלה אומרת כבוד והדרת קודש. איה הוא הרכוש הרוחני הגדול של קהלות רומא, וויניציאה ואפילו של פדואה? והיהדות באיטליא לא מתה מחמת זקנה, אלא במיתה חטופה בלא ע[ת]! עוד לפני חמשים שנה היתה, למשל, עיר פדואה מרכז חשוב להה"ה. גם בטורין ובוויניציאה ישבו לכסא הרבנות אנשים מצוינים בדעת התורה ובחכמת ישראל. בימי דור אחד פנה הודה, פנה זיוה, והיהדות היא אלמנה ממש, ולא רק כאלמנה.

בקהלת וויניציאה, למשל, נמצא בית־כנסת של הספרדים, גדול ורחב ידים. בקושי יתאסף שם מדי שבת בשבתו "מנין" אנשים להתפלל. וחכמת ישראל, אשר היתה לה באיטליא אכסניא ימים רבים, היכן פנתה? רוח חורבן נורא חופף על כל הקהלות המפוארות האלה. ולא עוד, אלא שבגרמניא נראה לכל הפחות שרידי חרבות וגרע, כי בימים מקדם נראו על חלקת האדמה הזאת בנינים רמים ונפלאים. על אדמת איטליא לא נראה כלום, אפילו את החורבות טאטא הזמן במטאטא. קפאון נורא השלך בכל פנותיה. בברלין אני מתאבל ומתאנח על עניני הקהלות, הבליהן וסכסוכיהן. באיטליא הייתי מבטיח ש"י עולמות בעד מחלוקת אחת לשם רבנות או חזנות. בעד שוחט שהעבירוהו מחזקתו הייתי נותן כל חללא דעלמא. גם בפירינצי נמצא "בית מדרש לרבנים", שהעבירוהו בשנים האחרונות מרומא לשם. בתי מדרש לרבנים בגרמניא ובאוסטריא ובאונגריא הם כסלון ממאיר לישראל. היש עוד דבר רע מזה? יש ויש! בית מדרש הרבנים בפרינצי למשל, איננו מכאיב, כי איננו כלל במציאות.

ובית מדרש' הרבנים הזה יש לו היסטוריא חשובה. הוא הראשון שבבתי למוד כאלה. הוא נוסד בתחלה בפדואה, ושד"ל היה בו המורה הראשון והעמיד בו תלמידים רבים. משם גלה אחרי מות שד"ל לרומא, ובראשו עמד אחד מתלמידי שד"ל. ימי דור אחד עברו מזמן פטירת החכם הזה. על תלמידיו נחה מעט רוח שד"ל ועוד השתדלו להגדיל תורה ולהאדירה. עכשיו ספו תמו בני הדור ההוא, והיהדות האיטלקית נחרבה עד היסוד.

אומרים, כי הטובה שנחלו בה היהודים בארץ הזאת היא שהסבה באבדן היהדות. אבל אין אמת בפי ההחלטה הזאת. גם היהודים באנגליא מתענגים על רב טוב ולא ישמעו חרפה. הוא הדבר אשר דברתי: אין השפעת יהודי רו"פ על היהדות האיטלקית ולכן לא היתה לה תקומה. רגשות עוצב מיוחדים במינם נתעוררו בלבי, כאשר מלאו מאת שנה ליום הולדת שד"ל, אשר בו התפארה היהדות האיטלקית בזמן ארבעים שנה ויותר. אמנם גם ברוסיא ובגרמניא לא חגו את היום הזה כראוי, אבל על כל פנים פרסמו בברלין ספר זכרון לכבוד האיש הגדול הזה; בכמה ערים בגרמניא דרשו לכבוד היום ולכבוד החכם בפני קהל שומעים. שם שד"ל היה בפי הרבים. בעיר טריאסט — מקום מולדת שד"ל — ובעיר פדואה, במקום שהרביץ בו שד"ל תורה שלשים וחמש שנה, ואין ספק, כי בגללו זכתה הקהלה הקטנה הזאת לכבוד רב ולפרסום עצום, בערים האלה לא ראינו ולא שמענו ע"ד איזה חג או אות זכרון לכבודו. במתים חפשי ממצות כאלה!

ש. ב"ד.

חוקים ומשפטים ליהודים.

ההנחה, כי הסינאט, בתור בית דין של מעלה שתעודתו למצה עומק הדין עפ"י שני הדרכים בביאור הלשון וביאור הסגנון של המחוקק לפי ההבנה הישרה ולפי כוונת החוק ותכליתו (ratio legis), אינו לא מקיל ולא מחמיר, כי אם מבקר פסקי בתי דינים של מטה ומפרש אם במושג ההרחבה או במושג ההגבלה, ההנחה הזאת בולטת ביותר בפסקי הסינאט הרבים הנוגעים ליסודות התורה של חקי הישיבה ליהודים ברוסיא.

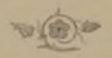
התיקון היותר נכבד בעולמו של ישראל ברוסיא היה חוק הקיסר אלכסנדר השני בשנת 1865, המבואר בהערה ג' לסימן 157 בחלק י"ד לספר תורת הדינים הכללי (במערכת החוקים בנוגע לתעודות המסע והישיבה ושם נאמר: "להיהודים העוסקים במלאכת מעשה מכונות וכו' ובכלל

לכל האומנים ובעלי המלאכה נתונה הזכות לקבוע דירתם בכל הישובים אשר מחוץ לתחום מושב היהודים בממלכה". אחרי כן מבאר המחוקק את סוגי המלאכות המזכות את בעליהן באותה הזכות, אם שבעליהן נמנים בחברות בעלי־מלאכות מסודרות וקבועות ואם שלא נתחברו לחבורה אחת, ומברר התעודות הדרושות לבע"מ יהודי להכשירו לקבלת הזכות הזאת ומטעים כי ביחוד החובה מוטלת על בע"מ יהודי היושב מחוץ לתחום המושב להפנות לבו רק למלאכתו ומכירת מעשי ידיו (או ידי עוזריו שהוא עומד על גביהם) ומדייק את האיסור שחל עליו לעסוק במסחר או במכירת חפצים תוצאות מלאכות אחרות. האיסור האחרון הזה היה נכבד מאד בעיני המחוקק, עד שעשה לו חיזוק בחוק המבואר בספר תורת העונשים (אולאָזשעניע אָ נאקאזאניאך סימן 1171) לאמר: "היהודים בעלי־המלאכות "היושבים במקומות שמחוץ לתחום מושבם הקבוע, אם ימצא שעסקו "במסחר של קנין ומכירה בחפצים שאינם תוצאות בית מלאכתם, ובכלל "אם יצאו מגבול הדינים שנתקנו בשבילם, יענשו: להחרים את הסחורה "שלהם, ואותם יוציאו מן המקומות שישבו שם".

בדברים האלה נתלו אחרי כן תלי תלים של פסקי־דינים, אשר יש להם גם חשיבות היסטורית בנוגע לקורות ישראל בהממלכה בחמשים שנה האחרונות, וגם החשיבות הזאת בולטת מהחלטות הסינאט בפנה זאת פעם להחמיר ופעם להקל, והפסקים האלה הם הם שמוצאים אנחנו אותם בביאורי הסינאט באחרית ימי השנה שעברה. אכן עוד עלינו להקדים איזו דברים. המצוין שבחכמי דת ודין שעמדו לכנסת ישראל ברוסיא, אליהו אורשאנסקי, בספרו: "תורת הדינים ברוסיא ע"ד היהודים" (מעמוד 235 ולהלן) מבאר בראיות רבות, כי כמה קולות והנחות שנעשו ליהודים בימי מחצית המאה החולפת, לא נעשו אלא משום שנוכחה הממשלה לראות כי יש תועלת באותם האנשים. דבר זה יוצא לנו ברור מתולדות החוק, המתיר להאומנים היהודים להתישב בכל מרחבי ממלכת רוסיא. הממשלה השתדלה תמיד למשוך את לב היהודים לעבודה פוריה, והחפץ הזה הוא שגרם לה להטות חסדה להיהודים בעלי המלאכות. עוד במערכת החקים ליהודים משנת 1804 נמצא, כי במקומות מושבם הקבוע נתונה זכות ליהודים לעסוק בכל המלאכות ואין רשות להנהגות חברות האומנים (צעחי, צינפטע) להניא אותם מאחרי חפצם זה; הרשות ליהודים להיות נרשמים בתור חברי ה"צעחים", אם אין הדבר מתנגד להפריווילגיות שיש להם לה"צעחים" האלה משכבר הימים, מימי מלכות פולין (כאשר כן הוא באמת בפלכי הוויסלא). בשנת 1819 בששי לחרש מאי יצא דבר־מלכות להתיר ליהודים העוסקים בבישול יין־דגן לעבוד בבתי־בישול אלה בפלכים אחרים אשר ברוסיא המזרחית, על פי מליצת שר הפלך מי שהיה מיניסטר הנודע ספעראנסקי, בנתינת טעם לדבר, שאין להרוסים יושבי המדינות ההן ידיעה נכונה במלאכה הזאת הדרושה מאד לחפצי בעלי הקרקעות, ואין מבין אותה כמו היהודים. אך בשנת 1826 נתבטל ההיתר הזה, יען כי נתפשטה בין האכרים יושבי הפלכים האלה אותה המינות של כת "שומרי שבת" (הסובאטניקים) וימצאו שרי הפלכים לנכון להרחיק משם את היהודים, בכדי שלא יתחברו אליהם ה"סובאָטניקים". אך גם אז נעתר הקיסר ניקולי הראשון ל"בקשה הנמרצה" של הגינירל־גובירניר אשר בסיביריא המזרחית להתיר ישיבת יהודים, הבקיאים במעשי בישול יין־דגן, עוד לימי שלש שנים. במערכת החקים ע"ד היהודים מטעם הקיסר ניקולי הראשון בשנת 1835 (סימן 63) נמצא החוק האוסר על היהודים את הישיבה בגלילות קוקז, ויוצאים מכלל האיסור הזה בעלי מלאכות ואומנים מן היהודים היושבים באותם המקומות במדינת גרוזיה ומדרום להרי קוקז, אשר על פי עדות נציב המדינה מורגש שם חסרון גדול בבעלי מלאכות ואומנים מומחים. בשנת 1844 הותר ליהודים חייטים וסנדלרים ויתר בעה"מ לשבת ישיבת עראי בהמבצרים שעל שפת הים השחור, בכדי להספיק בגדים ומנעלים לאנשי החיל החונים שם, וגם כן משום שהורגש שם צורך גדול בבעלי מלאכות, והיהודים הם היחידים העוסקים באומניות הנזכרות. בראשית מלכות אלכסנדר השני נוכחה הממשלה, כי בפלכי תחום המושב רבו בעלי המלאכה פי־שמונה ממספרם בהפלכים אשר מחוץ לתחום זה, הלא הם בפלכי רוסיא הפנימית, ודבר זה מביא לידי רעה כפולה: א) היהודים בעלי המלאכה בתוך תחום המושב, במדינות ליטא, וואלין העניות, וכדומה, מורידים, לרגלי רבוי מספרם ומיעוט הפרנסה, את שכר העבודה עד הדיוטא התחתונה ודוחקים עי"ז את רגלי בעה"מ האה"ים, ב) באותם הפלכים אשר בפנים הממלכה מעטו האומנים מאד, ודבר זה היה סבה להתיקרות בגדים וכלים הנחוצים לכל איש מקרב העם. התשובה הזאת באה בזמנה (1865) מאת כל שרי הפלכים אשר בתוך התחום ואשר מחוץ לתחום, כלם פה אחד, ותוצאותיה היו אותם החקים הידועים לטובת בעה"מ והאומנים מן היהודים. ובכן הועילו החכמים בתקנתם בשני אופנים: יהודי בעה"מ יצאו לפלכים אשר בפנים הממלכה ולא הוסיפו לדחוק את רגלי בעלי המלאכה האחרים, ובפנים רוסיא הוזלו צרכי האדם בתוצאות האמניות והמלאכות. לפי זה אנחנו למדים, כי יש חפץ להממשלה רק ביהודים אשר בימי ישיבתם מחוץ לתחום המושב הם עוסקים במלאכה, אבל לא באותם העושים מסחר וקנין בסחורות שאינם מעשה ידם. ולזה נעשה חיזוק בעונש שבא אחרי האזהרה בספר תורת העונשים, כמבואר למעלה.

והנה בראשית הימים היה הסינאט מחמיר מאד בעניני המלאכות ובאותה ההגבלה שהיה מגביל את "תוצאות העבודה מבית מלאכת האומן". כן נאסר מטעם הסינאט (1877 Nr. 20) להאופה הורוויטש לסחור בקמח, ולהקצב היהודי המוכר בשר כשר לאחיו נאסר למכור לנוצרים את בשר השור שנטרף (1877 Nr. 12). כן נדונו כמה פעמים יהודים אומנים, עושי כלי מורי־שעה, בעונש החרמת הסחורה ויציאה ממקום שבתם אשר מחוץ לתחום המושב, משום שסחרו בכלים אלה, או גם משום שסחרו במכונות וגלגלים ונוצות המובאים ממדינת שוויציה לצרכי מעשי מורי־השעות, ועי"ז נמצא כי עשו סחורה בתוצאות בתי מלאכה שאינן שלהם. החומרות האלה נתבטלו בהמשך הימים בהסכמת אספת הדיפרטימינטים של הסינאט הראשונה, כי אין לאיסור הזה יסוד, כמו שלא יחשב לעון לחייט ע"י מה שהוא מכין בגדים ממטוה צמר ופשתים המובאים מלאָדז ומאָסקווא. אך האופה ועושה מיני מתיקה חאזאנאוו, שהגהיג בהנותו שתית קהוה עם ככרות סלת הטים, נענש בעונש גלות והחרמת הסחורה — זה הוא צד החומרא שבבאורי הסינאט. אולם לפני שני ירחים (24 אָקטאָבר 1900) יצא פסק־דין השלישי במשך ימי השנה הזאת, והוא הפיץ אור על כל החומרות. עד עתה היו בתי־דינים התחתונים ושרי המשטר דורשים את הסימן 1171 שבספר העונשים, המובא למעלה, באופן זה: האומן היהודי העוסק במסחר חפצים שאינם מתוצאות בית מלאכתו, מלבד שמחרימים את הסחורה מוציאים אותו לאחד מערי התחום, ובזה אבדה ממנו זכותו עד עולם לשבת בפלכי פנים הממלכה; והעונש הזה הוא עונש גדול וכבד מאד, שהיה נוהג במשך שלשים שנה ויותר, עד שבא הסינאט ויבאר את החוק באופן אחר. וזה הדבר: האומן אבא שאול אקודס נענש בעונש גירוש מיארוסלב, על עברו את החוק הנזכר למעלה, ואולם האומן הזה בחפצו להתישב בעיר נאָוואָגראָד, בא שר

המשטר בהנהגת הפלך, ומחה בידו. אז פנה האיש אל הסינאט, וזה בא ויבאר כי ההוק ההוא אינו פוגם כלל בזכיותיו של הנענש בתור אומן, ולכן בצאתו מן העיר אשר שם עבר על החוק ואשר נענש ע״ז ביציאה מאותו המקום, לא הל האיסור כלל עליו להיות אסור לו להתישב במקום אחר בפלכי פנים הממלכה; כי כוונת המחוקק היתה, לא לענוש את העבריין כשהוא לעצמו, כי אם משום שאינו עוסק במלאכתו, שעי״: בטלה סבת החוק שנעשה בעיקרו לטובת הכלל, להאדיר את המלאכות בפנים הממלכה, ואין העונש הזה עונש על־חטא, כי אם עוניש לקדם פני העברינים שלא יבואו לידי הטא. לכן האיש שבטל מאומנתו בעיר אחת, יכול לשוב לעבודתו הקבועה בעיר אחרת אשר גם היא מחוץ לתחום המושב. מזה יוצא לנו כי מכל הקולות והחומרות יורד הסינאט לעומק הדין, בשביל שהוא מתחקה על שרשי החקים ומתבונן לסבותיהם הראשונות.

ברוסיא.

א.

בכל פנות חיי הצבור ובכל פעולות העוסקים בתיקון ישובו של עולם אנחנו מוצאים כמעט תמיד, כי רב מאד המרחק בין הרצון ובין היכולת. ואם בכלל כך, עאכו״כ שנמצא אותו המרחק בחיי הצבור בישראל בתוך הקיבוצים השונים, הקטנים והגדולים, בערי ממלכת רוסיא בתוך תחום מושבם וחוץ לתחומם. זה ימים ושנים שאפילו חוג פעולתם של העשירים והאמידים שלנו הולך ומתקצר, הולך ומתכויץ בכל מקצעות המסחר והעובדה וחרושת המעשה. מספרם של היושבים צפופים בתוך הערים הולך ורב, ומיני הפרנסות הולכים ומתמעטים. המעמד העקונומי מתמוטט ושוקע ויורד משנה לשנה, ועמו בהכרח שוקע ויורד גם המעמד הרוחני והמוסרי. רובי העסקים שהחזיקו בהם היהודים עברו לרשות אחרים, ובשתי השנים האחרונות נלוו אל תנאי החיים, הקשים ליהודים בפרט, גם מצוקות העתים בכלל, שבאו לרגלי סבות כלליות, והן עזרו לרעה והחישו את ימי הקריזיס למסחר וחרושת המעשה. זה כשתי שנים הננו רואים מהומה ומגערת בשוק העבודה וחרושת המעשה, ואבדן האמונה ושממון בעולם המסחר. בימים האחרונים נראה, כי מצוקות הזמן מעבר מזה, ומעבר מזה התנועה הלאומית או הציונית, שעל ידה נתחזק חוש האחוה וההתחברות, עוררו לב רבים להתאחד ולהתאגד לאגודות עשויות לחזק איש את אחיו, כן בבחינת התועלת החמרית, לבלי תת איש למוט רגלי רעהו, וכן בבחינה מוסרית, לחזק איש לב אחיו בקשר האחוה הלאומית. רואים אנחנו אותות החפץ המתעורר בלב רבים, להיטיב מעמדם כפי מדת היכולת בינם לבין עצמם ועל ידי עצמם. במשך שני החדשים האחרונים לשנה שעברה נוסדו ונאשרו מטעם הממשלה חברות קופות של כסף למשמרת, להיטיב את מעמד הסוחרים הקטנים ובעלי המלאכה, ע״י מה שישינו בשעת הדחק והצורך הלואות ברבית מועטה מאד מתוך הקופות האלה, לעשות בהן מסחר וקנין ביומי דשוקא ולהכין סחורה למכירה, וכדומה. בימי חדשי נובימבר—דיצימבר נתאשרו חברות כאלה בווילנא, גראדנא, ביאליסטאק, באברויסק, מינסק ועוד יותר מהנה עומדות להוסד בימי החדשים הראשונים לשנת האזרחים החדשה. באופן זה לא יצטרכו עוד בעלי המלאכות ועניי הרוכלים לדפוק על פתחי נושכי הנשך. מלבד התועלת העקונומית הזאת נכבדים מפעלים כאלה ביתר שאת בבחינה מוסרית; כי לרגלי התיקון הזה משתחררים העניים והבינונים מעבדות והשתעבדות לבעלי הכיס, שהם ידעו עד כה לשעבד להם את העניים והאביונים הזקוקים לעזרתם, וימצאו בכהם זה מקום לקחת להם קרנים בחזקה להיות מנהיגי הקהלות ופוסעים על ראשי העם. הנסיונות האלה — ליסוד חברות עבודה וחברות כלכלה — עודם עתה בראשית צמיחתם, ולהתפתחותם ושגשוגם תהיה נחוצה עזרת המשכילים בעלי חכמה ונסיון.

ב.

אין כונתנו בפרק הזה להביא חמרים של ידיעות ומאורעות ומעשים קטנים, כי אם לשום לב לחיי הצבור החשובים. ולכן אנחנו מוצאים לנכון לשום לב ביחוד להליכות החברות המעטות, שבהן נתכנסו ונתקבצו הכחות החשובים שבגוף הצבור בישראל, והן החברות שנתאשרו מטעם הממשלה ונוסדו בכונה טובה ורצויה, אם להרים קרן עמנו ולחזק כחותיו בהשכלה ישרה (חברת מרבי השכלה וסניפיה), ואם לחזק ולהאדיר את הרגש הלאומי ורגש תהיתו על אדמת אבותיו (חברת התמיכה לבע״מ ועובדי אדמה בארה״ק), ואם להרבות את העבודה והמלאכה (קרן הקימת לטובת בע״מ). באהרית השנה נוספו להחברות המאושרות מטעם הממשלה עוד חברה אחת מאושרה — והיא הברת־מניות לבנין בתי דירה לעניי עמנו, להשכירם במחיר מועט דירות בנויות ומסודרות על פי חקי שמירת הבריאות והנקיון. בהליכות החברות מתרכזים הכחות של קהל ישראל ברוסיא, וכמגדל צופים הן לנו להשקיף על פי מעשיהן על כל הליכות החיים בקהלות ישראל פנימה. בראשית עלינו להתבונן על „הברת מרבי השכלה בישראל" אשר ברוסיא, כי דין קדימה לה בהיותה הבכירה מכל אחיותיה; מספר שנות החברה הזאת כבר קרוב לארבעים שנה.

לפנינו מונח ספר הישבון מעשי „החברה להרבות השכלה בישראל שברוסיא" לשנת 1899, אשר נשלח להחברים באחרית שנת 1900. בקורת ספר ההשבון הזה הוא דבר חשוב הקובע לו מקום בפני עצמו, ואולם בסקירה על פני היי כנסיותינו נגע פה בפרטים אחדים לפי שעה. בחשבון הזה נכללו ההכנסות מתרומות החברים והנדבות וכו׳ וגם ההוצאות לתמיכות ומפעלים לא לבד של החברה המרכזית בפט״ב, כי אם גם של סניפיה באודיסא ובריגא ובקופת החברים במאסקווא. רגשי לב שונים מתעוררים בקרבנו בקראנו את כל המספרים הקטנים, שגם בהצטרפות כלם לא יצטרפו להשבון גדול. מצד אחד נראה התאמצות ושאיפה לעבודה פוריה, תמה ושלמה, כפי מדת היכולת, השתדלות מרובה ותשוקה לגדולות, כמו: חיזוק השכלה כללית ועברית ותמיכת בתי־ספר לישראל בערים נכהדות ופנות נשכחות אשר במרחבי הממלכה, מגבולות פרוסיא ואויסטריא עד ערבות אסיא התיכונה, והתמיכה הזאת נתונה אם בכסף ואם בקבוצות של ספרים טובים ומועילים לגדולים (מורים) ולקטנים (תלמידים), ואם בכלי־לימוד שונים; מלבד הדבר הזה עוסק ועד החברה (ואם במדה מועטת ממנה) גם בתמיכת הספרות העברית וכהוצאת ספרים מאספי נדחים ומלקטי אבני בנין לתולדות עמנו ברו״פ בכתבי־זכרון וכתבי תעודות ישנות. ואולם מצד השני אנחנו רואים דבר תמוה ומוזר: בקרב החברה הזאת, שתעודתה להיות לתועלת לרבים ולהשכיל את היהודים בערי התחום הגדול, אנחנו מוצאים כי החברים התורמים תרומות גדולות יושבים דוקא באותן הערים שמחוץ לתחום (פטרבורג, מאסקווא, קיוב וכו׳), ואולם יש ערים שמרובות באוכלוסין מב״י ומספר הברי החברה לא יגיע שם לעשרה (ווארשא, לאדז וברדיטשוב), יוצאות מן הכלל הזה הן רק אודיסא וריגא, מפני ששם נמצאו מרכזים בתור סניפים של החברה. וגם זאת נראה: בערי חוץ לתחום כל התרומות הן תרומות לשנה, ובערי התחום, רוב התרומות הן רק במקרה, מרובל אחד ועד

עשרה. אמנם יש בהוצאת החברה תפיסת־יד גדולה גם להחזקת בתי־הספר לבני ישראל בעיר הבירה, ואולם גם בדבר הזה לא נוכל ללמד זכות על יושבי ערי השדה על דבר מיעוט השתתפותם במעשה הצדקה; כי ההחזקת בתי־ספר בעיר הבירה אינה נחשבת כלל לענין מקומי, כי נכבד הדבר מאד לכל הכנסיה העברית יושבת רוסיא. על פי סבות ידועות אי אפשר להיהודים היושבים שם ישיבת קבע או עראי, להחזיק איש איש מלמדים או מורים, ובתי־הספר לב"י המרכזים הם המקום האחד שבו יקבלו צעירי עמנו את התורה עם ההשכלה, ולכלל עמנו בארצנו נכבד הדבר מאד, שבעיר הבירה, מקום מרכז הממשלה העליונה, לא יתעו בני העניים (הרבים גם שם) ברחובות קריה ויגדלו באין תורה ובאין תרבות והשכלה. הנה כן אנחנו מוצאים בספר החשבון, כי ועד החברה מודיע, שבזמן הזה עוד נמצאים ארבע מאות אלף ילדים עברים בקרב הארץ, שהם הולכים וגדלים באין בית־ספר ובאין ספרים וצרכי למודים. מספר בתי־הספר שקבלו תמיכה (רובם בסכומים פחותים ממאה רו"כ) עולה למאה וחמשים; הסבה גלויה וידועה, כי בכסף 40,000 רו"כ לשנה (בכסף הזה נכנסות התרומות הגדולות מראשי הקהלות בפט"ב ומוסקבה) אי אפשר לעשות גדולות. אנחנו רואים בזה את הטענה הישנה והצודקת: תבן אין נתן ולבנים אומרים עשו. ואמנם לא מצב הרכוש של החברה יעורר בנו מנוחת לב, כי אם תעודת עגות הדעת והעדר רגש לאומי ואנושי בלב המתאמרים לנאורים ומשתמשים בתגא של המלומדים. במשך שלשים שנה תמכה החברה בידי מאות תלמידי האוניברסיטות ויתר בתי החכמה העליונים. כמעט שני דורות של רופאים, עורכי דין, מודדים, סוללים וכו נתגדלו ונתחנכו בעזרת החברה, ומהם הגיעו רבים לכבוד ועושר. לו היו החניכים האלה עתה לחברים משלמים עשרה רו"כ לשנה ומאספים איש איש בעירו עשרה או חמשה חברים, כי עתה גדלה והעשירה החברה והיה לה הכח להאדיר את מפעליה. אך הקריאות שקראו ראשי הועד עד כה היו כקול קורא במדבר; המושפעים לא היו למשפיעים; הם לא זכרו עוד את החברה וישכחוה, ומה אות, כי השכלתם של דור שנות הששים והשבעים היתה פגומה וחסרה בעיקרה? לרגלי הדבר המעציב הזה לא יוכל הועד בכל חפצו להאדיר את פעולתו גם בתמיכת הספרות העברית במקצוע המדעי, באופן שתהיה תמיכה ראויה להתכבד. בכל זה עלינו להודות להועד על הוצאת הספרים בעת האחרונה, וביחוד על הוצאת הזכרונות עפ"י כתבים עתיקים — הריגיסטים — שעל ידי טיבה של המלאכה וסידורה יכול הספר להיות יקר ונכבד ובתור כלי־שרת לחוקרי קורות ישראל ברו"פ; אף כי יש להודות שלא הגיעה העבודה הזאת להשלמות המדעית אשר לספרי הריגיסטים לקורות ישראל באשכנז שיצאו לאור על ידי ארוניום ולידוויג גיינר, ואף לא לספרי הריגיסטים האחרים, כאשר נרחיב הדבור על זה בפעם אחרת.— להשבון חברת מרבי השכלה נספחו שני מאמרי־חכמה נכבדים: "היהודים והקלמיקים", לקורות התישבות היהודים בסיביריא בראשית ימי המאה התשע עשרה למספרם, מאת י. מ. האלפערין, וכן המאמר "העבר וההוה", ע"ד ספר "הריגיסטים" הנ"ל, מאת מ. קולישער.

S.

השקפה על דברי המדינות.

(בילאוו והמפלגות המדיניות בגרמניא. — בבית באי־כח־העם בפרוסיא. — הבחירות באוסטריא. מפלת האנטיסמיטים. נצחון הלאומיים הרדיקלים. — "נצחון" האנגלים על הבורים. — שלום בחינא. — גרמניא והממלכות. — גורל ממלכת חינא בימים יבואו.)

בילאוו מצליח בכל דרכיו ובכל אשר יפנה ישכיל! מה שלא עלה ביד הענק שבחבורה, ביד מיסד ממלכת גרמניא, ביסמרק, הצליח ביד בילאוו בנקל. בקיץ החולף עשתה גרמניא מלחמה מעבר לים ושלחה את צבאותיה לארצות רחוקות, ואת פי באי־כח־העם לא שאלה הממשלה. וגם בזבזה לצרכי המלחמה הזאת מאה והמשים מיליון מרק, בלי הסכם מצדם. יודעים אנו, עד־כמה מקפידים הליברלים בזה, ועד כמה הכינו עצמם למלחמה עצומה בשרי הממשלה, על כי הפרו חוק. והנה נפתח ועד הממלכה, והשר בילאוו התיצב לפני הנבחרים והכל עבר בשלום, אין פרץ ואין צוחה. אמנם „לכתחלה" יש בזה משום עון ופשע לחוקי הקונסטיטוציה, אבל „בדיעבד" הכל מחול, הכל ישרו. אמנם נחרו הסוציאליסטים בהשר ההרש ויריבו בו—אבל גם הריב הזה לא היה בחזקה, ויש חושדים אותם, כי עשו זה רק „לפנים", למען לא יאמרו עליהם, כי הנם כיתר המפלגות המדיניות, המרכינות ראשן לפני השר בילאוו. גם בועד המדינה של ממלכת פרוסיא התיצב בילאוו בפעם הראשונה בימים האחרונים. מימין מחאו כף ומשמאל הריעו לעומתו. ענין חפירת התעלות היה בשנה החולפת לסלע המחלוקת בין הממשלה ובין בני כיתה הקונסרוטיווים, אשר סרבו להסכים להצעת הממשלה. שרים רבים ונכבדים, שהיו נבחרי־העם ובכחם זה נתנו לה כתף סוררת, נבדלו בזעם מצד המלכות על כי דחו את הצעותיה. והנה הציע בילאוו עוד הפעם את הדבר הזה, וכבר אין ספק, כי יבוא עליו הסכם כל באי־כח־העם בועד הפרוסי. במה נצח בילאוו את כל המפלגות? בסגנון דבריו הנוחים ובענותנותו. הוא נוח לבריות וממתיק את דבריו בדברי חן ופיוס. הוא לא ישען כביסמרק בשעתו: כל מי שיתנגד לדעתי הוא מורד במלכות והורס את סדר המדינה, אינו מעלה אף וחמה בדברים כמדקרות חרב ואינו זורק מרה במתנגדיו; אלא דבורו הוא בנחת. הוא אומר: יודע אני בכלכם, כי כוונתכם רצויה ועל תיקון המדינה אתם שוקדים. לכו ושמעו לי וייטב לכם. וכעת אין בגרמניא כתות מדיניות המקפידות על איזו שיטה מדינית ונותנין את נפשן עליה. הפרלמנטריסמוס הפסיד הרבה מכבודו. לכן דברים הנאמרים בנחת—נשמעים ומתקבלים באהבה מכל צד.

לא כן בממלכת אוסטריא. בארץ הזאת אינם נלחמים על דבר דעות מדיניות, שאפשר בהן הפשרה, אלא על דבר זכות לאומיות. המלחמה הזאת קשה מאד, ולעולם לא תבוא לידי גמר, אלא אם תכריע האומה האחת את חברתה. שני עמים מפוארים בהשכלתם ובכה ידם חיים באוסטריא בכפיפה אחת: העם הגרמני והעם הביהמי— ואולם אי אפשר להם לדור יחד, ונלחמים הם אלו באלו עד שיכניע האחד את השני. בימים האלה היו בחירות באוסטריא, כי בחרו את חברי ועד־הממלכה. שלשה דברים מפליאים ראינו בתוצאות הבחירות האלה: בכלל הלכה יד הסוציאליסטים הלך ודלה, יען בשיטתם אין מקום לקנאה לאומית. הגרמנים בביהם וכן הטשיכים בחרו בלאומיים רדיקלים ולא בחרו בסוציאליסטים. בנפת אוסטריא התחתונה היתה מגפה גדולה במחנה הצוררים, אשר כבר האמינו, כי להם לבדם נתנה הארץ הזאת. ביחוד היה הדבר הזה בווין בירת הארץ. פה התאחדו הבוחרים מכל הכתות המדיניות ונתנו ידם אל הסוציאליסטים, כדי להכריע את האנטיסמיטים תחתם, ודבר זה הצליח להם במדה מרובה. אין ספק, כי נפלו שונאי־ישראל בפעם הזאת, ויש לקוות, כי לא יוסיפו עוד קום, אלא נפלו יפלו מטה מטה. במדינת ביהם נצחו הלאומיים הרדיקלים— בין במחנה הגרמנים ובין במחנה הטשיכים—לא רק על הסוציאליסטים אלא גם את הלאומיים המתונים. וזאת לדעת, כי המנוצחים „המתונים" היו על צד האמת קיצוניים במדה מרובה, אלא כפי הנראה אין קצב ואין גבול לקנאה לאומית! ביום השלשים ואחד לירח יאנואר יתאספו באי־

כח־העם בווין. בועד החדש הזה נראים פנים חדשות, ועוד לא נודע, איך תתעצם הממשלה לנהל את הספינה המטורפת הואת בלב ים.

ו א נ ג ל י א עודנה ידה אוחזת בעקב הבורים. כבר נצחה אותם „נצחון נמור", אבל יד הבורים עוד עושה היל ואימת המפניע על הארי. נצחון האנגלים בנגב אפריקא יזכירנו מעין מאורע כזה. צרפתי אחד ספר—בשובו מגלותו בגרמניא בשנת 1870—כי עלה בידו לשבות שבי שני גרמנים מאנשי ההיל. ולמה לא הבאת אותם בידך? — לא אבו ללכת עמי. ולמה לא עזבתם לנפשם? — לא הניחוני לשוב למקומי, והלכתי עמהם למקומם. חיל אנגליא נצח במלחמה וכבר כבש את מדינות הריפובליקות בנגב־אפריקא, אבל על הממשלה לשלוח חילות אחרי חילות, כדי להזיק מעמד בארצות הנכבשות. אמנם היטיבו את אשר חזו הליברלים מ־אש, כי עתידה אפריקא להיות לימים מרובים כסלון ממאיר לממלכת בריטניא הגדולה, ומי יודע, מה יהא בסוף המאורעות האלה.

ואולם מ א ס י א ה מ ז ר ח י ת באה בשורת ש ל ו ם. לבאורה אין מלחמה בארץ, שהרי ציר הינא יושב בברלין ומזדמן לפעמים לפונדק אחד עם שרי גרמניא; גם ציר גרמניא יושב בחינא, ושלום נוהג בין ממשלת חינא ובין ארצות אירופא. ואולם אחרי ששמענו, כי עתידה ממשלת חינא לקבל את „תנאי השלום", שהציעו לפניה ממשלות אירופא, נלמד מזה, כי עד הנה היתה שעת מלחמה. הינא עיפה ממפלתה, ובעלי ממלכות הברית עיפו מנצחונם. בתנאי השלום הקלו הנוצחים בכל מה דאפשר, ואפילו מה ששמו על ממלכת חינא ב כ ת ב, אין מן ההכרח, שתשמור ותעשה ב פ ו ע ל את כל הדברים האלה. דיה, כי תתחייב על זה בכתב, וזה יהיה כסות עינים להממשלות הנלחמות בה. על ממשלת גרמניא היתה חובה מוטלת לתבוע את עלבונה במדה מרובה. יתר הממשלות הודו לה על זה, „מפני היושר ומפני הנימוס", ואולם קצתן התנגדו בלבן „למוסר תוכחה", אשר אמרה גרמניא ליסר את „המורדים והפושעים" בחינא, ומקצתם דנו: מה לנו ולצרה הזאת? מסבה זו ראתה ממלכת גרמניא חובה לעצמה, להמעיט את תביעותיה מעוט אחר מעוט, וגם על המעט הנשאר תוותר עוד ב מ ע ש ה, ודי לה בהסכמה מצד חינא ב ד ב ו ר. עם כל זה, כל האומר, כי יצאה ממלכת חינא מן המבוכות האלה וידה על העליונה, אינו אלא טועה. עתידה הינא שתחרב באחרית הימים. ואם לא נהרבה בפעם הזאת, הנה נמוטו אשיותיה, וסוף סוף יפילו העמים גורל עליה ויחלקו שלל ביניהם.

כשהפירות בשלו די צרכן הן נושרין מאליהן, ואפילו אם אין יד נוקפת בהן.

מאורעות ומעשים.

= „בירז' וויעד." מודיעים, כי הדיפרטמנט לעניני הרכוש החליט להנהיג ברוסיא מעט מעט סדרי־ערים בכפרים גדולים. ביחוד שם לב אל תחום המושב הקבוע ליהודים, אשר הערים בו מרובות באוכלסין יהודים, ומפני הדחק קשה להם למצוא פרנסתם. למען הרחיב מעט את תחום מושב היהודים החליט המיניסטריום להנהיג באיזו כפרים סדרי־ערים, והיתה אז הזכות ליהודים לשבת בהם. הדיפרטמנט לעניני הרכוש הציע בימים האלה לפני שרי הפלכים לערוך הצעותיהם ע"ד הכפרים אשר יכולים לקבוע בהם סדרי ערים. אם יענו שרי הפלכים, כי אין כפרים הראוים להנהיג בהם סדרי־ערים, אז יבקש הדיפרטמנט מאתם שיודיעו סוף סוף, איזו כפרים ראוים לקבוע בהם סדרי ערים, ולו רק למען הרחבת התחום מושב היהודים בלבד. המניסטריום החליט להנהיג בכפרים ההם סדרי־ערים, גם בעת אשר לא יהיו התנאים הנחוצים לדבר זה.

= מכ"ע „אדעסקי ליסטאָק" מודיע כי בשעת כיבוש העיר מוקדן בחינא ע"י צבאות רוסיא, הראו איזו אנשי חיל נפלאות בגבורתם ואומץ רוחם. הגדוד הסיבירי־המזרחי יחד עם הרובים של הבריגדא הרביעית לכדו את מוקדן, ואנשי חיל הגדוד הסיבירי באו ראשונה אל העיר. שר־הגדוד קרא להם: „אחים! אם אחד מכם יעלה ראשונה אל המבצר וירים את דגל רוסיא, אז המבצר לנו הוא!" ברגע אחד העפילו אחדים מאנשי חיל לעלות, ואולם חצי החינים נחתו בם ויפלו חללים; על מרום המבצר נשאר רק אחד—י ה ו ד י תושב פלך ווארשא. הוא נפצע בידו האחת, אך בשניה הסיר מעליו את מעילו, וירימהו על קצה קנה־הרובה אשר לו. שר הגדוד חבק את הגבור היהודי בזרועותיו, ויציע לפני שר הצבא, כי יכבדוהו באות־כבוד.

=מיפו כותבים: לרגלי בוא המנהל החדש הממונה על המושבות, ה' פ א ר י ע נ ט י, לא"י, נעשו שערוריות וקטטות במושבות רבות. עוד בטרם יבוא הממונה הזה הגיעו לאזני הקולוניסטים שמועות לא טובות ע"ד חפצו לנשל רבים מהם מנחלתם; ואמנם לא לשוא היה פחדם. ב„זכרון יעקב" הודיע ה' פאריענטי להקולוניסטים, כי לא יעשה דבר להטבת מצבם, טרם יעזבו שני שלישים מהם את הארץ. הקולוניסטים בקשו את ה' פאריענטי, כי יגיד להם את אשר בדעתו לעשות למענם, אבל הוא השיב להם דברים לא ברורים, והם הגדילו עוד את מבוכתם. כאשר השיב ה' פאריענטי ריקם גם את בקשת בני „גדרה" — שאין להם די אדמה — ע"ד קנית אדמה עבורם, אז נבאש המנהל החדש בעיני כל הקולוניסטים; אך הם עוד עצרו ברוחם, לבלתי עשות דבר ולא רוחו. ואולם כאשר הודיע ה' פאריענטי להקולוניסטים, כי יוזיל עוד הפעם ממקח הענבים, וגם יקנה מהם רק את מחצית בציר ענביהם, ולהפועלים בהיקב אמר, כי מחציתם יפטרו ממלאכתם, אז עלתה חמת האכרים עד להשחית. הפועלים עזבו את מלאכתם, ויצרו על היקב יומם ולילה, מבלי תת יוצא ובא. העבודה בהיקב נפסקה, והדרישות ליין וקוניאק לא נתמלאו. הפגישה של ה' פאריענטי עם הפועלים, הסובלים מחסור זה ימים כבירים, היתה עוד רעה מזו. הפועלים דרשו מפאריענטי, כי בהיות נמנע ממנו לתת להם עבודה, ישלם להם שכר עבודה לשנה שלמה, אך פאריענטי השיב כי יוכל לתת לכל משפחה רק 50—500 פר' להוצאות הדרך. אז אמרו הפועלים לכוף את פאריענטי בכח הזרוע כי ימלא חפצם, ויסבו על הבית אשר הוא יושב בו ולא נתנוהו לצאת חוצה. אנשים חובבי ציון מיפו אשר חשו לבוא אל המושבה, העתירו דבריהם על הפועלים, ויוציאו את פאריענטי ממסגרו. בני „גדרה" הגידו לפאריענטי, כי אינם רואים אותו כלל בתור בא־כחה של החברה, אחרי כי חברת יק"א קבלה תחת רשותה את מושבות הבארון על מנת לבנותן, ולא על מנת להרסן.— פועלים רבים עוזבים עתה את הארץ לרצונם, או שלא לרצונם, וביניהם נתחלקו עד כה יותר מן 40000 פר' לקנות פתקאות־מסע לאמריקא ואוסטרליא. האמללים התחננו בדמעות שליש כי יניחו אותם על מקומם ויתנום להאחז בארץ או למצוא להם מקור פרנסה ממלאכת ידם, אבל פאריענטי איננו שומע להם ועומד על דעתו, כי על הפועלים לעזוב את הארץ.— הקולוניסטים מאספים עתה ידיעות שונות הנוסדות על מספרים למען הוכיח לחברת יק"א כי עבודת היין תוכל להביא שכר להכורמים אם רק יעבדו בעצמם בהיקב ויפקחו על הסדרים, וגם מכירת היין תמסר לידם; את החלטתם זאת יודיעו הקולוניסטים לחברת יק"א וידרשו במפגיע, כי יעשו אותם לאכרים העומדים ברשות עצמם, ולא ברשות מנהלים ודירקטורים המתחלפים לרגעים. ואולם לראשונה על חברת יק"א לתקן את אשר קלקלו הפקידים של ראטהשילד. מקוים ג"כ כי באסיפת חברת התמיכה אשר תהיה בקרוב באודיסא יעסקו בשאלה הזאת וישימו לב לחלצם מן המצר.

= מקונסטנטינופול מודיעים כי יחד עם הספר הגלוי ע"ד התחדשות איסור הכניסה של יהודי חו"ל לארץ ישראל, יצאה פקודה מאת השולטן כי לכל היהודים אשר כבר התישבו בארץ ישראל בדין ובמשפט, בין שהם נתיני תוגרמא ובין שהם נתיני חו"ל, מותר לרכוש להם קרקעות ונכסים דלא ניידי גם בערים וגם מחוצה להן. על פי זה נתבטלה הגזרה הקודמת, כי היהודים, גם אם הם נתיני תוגרמא, אסור להם לקנות קרקעות, וסרו המפריעים להרחבת הישוב בא"י. הפקודה הזאת יצאה בהשתדלות ה' יצחק פרנגדז, ראש הועד המקומי של חברת כי"ח. על פי הפקודה הזאת נתנה ג"כ הרחבת זמן לאחינו הבאים לבקר את א"י, לשהות שמה עד שלשה

ירחים, וגם נתבטלה הפקודה, כי כל יהודי הבא לא״י יתן ערבון 300 פר׳ שיעזוב את א״י למועד הנכון.

= הפרופיסור נ. פ. גונדאבין קרא בפטרבורג את הרצאתו ע״ד מספר המתים ברוסיא. על פי ההרצאה הזאת נראה כי ברוסיא גדול לפי ערך מספר המתים מבשאר ארצות. מתים בארץ הזאת 36 לאלף. אחרי רוסיא תמנה צרפת, אשר בה מספר המתים עולה עד 22 לאלף; אולם מספר הילדים המתים ברוסיא גדול מאד ועולה באיזו מקומות למספר 42%, וגם לשלשת רבעי המספר הכולל של המתים. מיתת ילדים הוא כמין מגפה, האוכלת אנשים יתר הרבה מכל כולירא ודזומא. הסבות הגורמות למיתת הילדים במספר רב, הן תנאי החיים הרעים של האכרים ובערותם בכל הדברים הנוגעים לשמירת בריאות הילדים, הבתים לחינוך הילדים אסופי חוץ הנעזבים אינם מתאימים למטרתם, אחרי כי הילדים נעזבים שם לנפשם. בערים חסר להילדים אויר לנשימה; הם נובלים כל עתם בבתי הוריהם או בבתי הספר באין אויר צח, והדבר הזה מתיש כחם ומחסר דמם. באמריקא דואגות חברות מיוחדות לבריאות הילדים, ולתכלית זו הן קונות בתים ומהרסות אותם, ועושות תחתיהם מקומות משחק הילדים. באנגליא נמצא אצל כל בית-ספר מקום פנוי או גן למשחק בשביל הילדים, ואולם ברוסיא נמצא כדבר הזה רק במקומות מעטים. חוסר החינוך הגופני ברוסיא מביא לידי תוצאות מעציבות; מספר האנשים אשר לא יצלחו לעבודת הצבא כין העירונים עולה עד 70%. בבתי-הספר במאסקויא עולה מספר התלמידים צרי-החזה עד 42%, ומספר מחוסרי הדם בבתי-הספר למתחילים אשר בפלך פטרבורג הוא בין הנערים 16% ובין הנערות 22%. אחד מראשי המגרעות של בתי-הספר הוא כי ילדים רבים מתקבצים במקום אחד, אשר אוירו אינו מספיק לבריאותם. במקומות החינוך הגופני התחילו להנהיג את מלאכת חילוץ-העצמות; ואולם ע״פ תכניתה עתה, תחת להועיל עוד תזיק לבריאות. חילוץ העצמות לא ישובב את נפש הילדים כי אם מיגעם עוד יותר.

— האוניברסיטא בעיר יענא, הנודעת גם ע״י מה שעמד המשורר גאטהע בראשה שנים רבות, היתה חביבה מאד על הדוכס הגדול קארל אלכסנדר מוויימאר, שמת בשבוע שעבר. כנודע קרא את שעוריו באוניברסיטא ההיא בראשית שנות הששים הפרופיסור האֶקל, המפורסם בחקירותיו החפשיות בדבר בריאות העולם לפי חקי הטבע. כמובן, היו החקירות האלה כסלון ממאיר בעיני האורתודוכסים והכהנים, ולכן הביאו תמיד את דבתם רעה על האקל לפני הדוכס הגדול, כי „מין" הוא. באחד הימים בא לפני קארל אלכסנדר אחד הכהנים מן ה„מאורות" של הכנסיה, להתאונן באזניו על האקל, על דבר אשר יפיץ את המינות בין בני הנעורים הלומדים באוניברסיטא. באורך רוח שמע הדוכס לדברי הכהן, וכאשר כלה, שאל אותו: „מה דעתך, אדוני, האמנם יאמין האֶקל בתורתו אשר הוא מפיץ ברבים?" — „אין כל ספק כי הוא מאמין בה". — „אם כן — ענה הדוכס בצחוק קל — הלא עושה הוא את אשר גם אתה עושה; אתה אדוני הכהן מאמין, וגם הוא מאמין". — הדוכס הגדול התהלך כל ימי חייו באהבה ואחוה עם החוקר האקל, ויתן לב אל חקירות הטבע של החכם הזה, אף כי, לפי דבריו, הוא בעצמו לא החליף את דעותיו אשר היו לו עד העת ההיא.

(הַבַּצִילוּס שֶׁל דִיסֶנְטֶרְיָה). הפרופיסור ד״ר דייקע, העומד בראש המחלקה המידיצינית של בית-החולים הקיסרי בקונסטנטינופול, כותב במכתב-העתי „דייטשע מעדיצינישע וואכענשריפט" כדברים האלה: „מפי מכתבי-עתים שונים נודע לי, כי באספת חכמי הטבע בעיר אאכען נשא הפרופיסור קרוזע מעיר באָנן משא על דבר המצאתו החדשה. לפי דבריו, מצא את הבצילוס המיוחד המחולל דיסנטריה. לפי השערתי כבר קדמהו החכם שינא היאפוני, אשר כבר נשא ונתן על דבר הבצילוס הזה ויחשבהו לסבה הראשית של המחלה הנזכרת.

בכל אופן, המשא-ומתן במה״ע אדות המצאתו של קרוזע יכריחני להודיע קבל עם את נסיונותי ועבודתי גם אני במקצוע הזה.

תיכף אחרי שבאתי לקונסטנטינופול (זה שנתים) הקדשתי את עתי וכחותי לחקור ולדרוש אחרי הסבה של מחלת הדיסנטריה, אשר התפשטה אז בכל עזה בקונסטנטינופול.

ראשית עבודתי היתה לבדוק בעזרת זכוכית מגדלת את היוצא מתוך בני המעים של החולים ואת בני המעים של האנשים אשר מתו במחלה הזאת. במהרה נוכחתי, כי בצילוס אחד, שכפי הנראה נמנה על משפחת הבקטריום הקולי (bacterium coli), נמצא תמיד במספר גדול בנללים ובבני המעים של החולים הנזכרים. הבצילוס הזה לפי גידולו, תכניתו ויחוסו אל צבעים שונים הוא היותר דומה לאותו הבצילוס של הטיפוס.

ברצותי לדעת אם הבצילוס הנזכר הוא המוליד את הדיסנטריה, עשיתי את הנסיונות האלה: לתוך הבשר והחלב ולתוך מאכלים אחרים, אשר נתתי לחתולי, שמתי „קולוניות" של הבצילים הנזכרים. כמעט כל החתולים, אשר שמתי את הרעל הנזכר במאכלם, מתו אחרי אשר חלו יום אחד או עד שלשה ימים במחלת השלשול. גללי החתולים האלה היו מורכבים דם וטריה, כאשר רואים אנחנו תמיד אצל חולי מחלת הדיסנ-טריה. נתחתי את החתולים לראות את השנויים אשר נעשו במעיהם ומצאתי בם פצעים רבים הדומים להפצעים אשר לחולי מחלת הדיסנטריה. אכן נפלא הדבר, כי נמצאו הפצעים האלה רק על פני קרום הריר של בני המעים הנסים, ואולם בני המעים הדקים לא נגעו במחלה; וגם אצל חולי מחלת הדיסנטריה נמצאו הפצעים רק בבני המעים הנסים. בתוך הגללים ובתוך המעים, בתוך הכבד ובתוך הדם של הלב מצאתי את הבצילוס הנזכר. במשך ימי עבודתי באתי לידי מסקנא, כי גם השנויים אשר נעשו בבנין הרקמה של החתולים דומים לאותם השנויים שנעשים גם אצל בני אדם החולים במחלת הדיסנטריה.

את יתר הפרטים ואת יתר תוצאות חקירותי ונסיונותי במקצוע זה אשים לפני קהל הקוראים בבוא מועד".

הַנָּאוָה מֵהַיְלְסְבֶּרְג.

מַה־גָּדַל הַגִּיל פֹּה! הַמֶּלְצַר, לוֹג יַיִן!
לְחַיַּיִךְ, הַנָּאוָה, הַרְבֵּה בַּשָּׁנִים!
מַה־שָּׁפְרוּ עָלַיִךְ קִשּׁוּרֵי הַשָּׁנִים,
מַה־יָּאֶה לָךְ לֹבֶן הַשַּׂלְמָה!
עוֹד כּוֹס לִי מַהֵר, הַמֶּלְצַר! הָעַלְמָה
שְׁתִי וְאַל־נָא הִכָּלֵם.
הַבִּיטִי בִי, יָפָה: זֶה חָנִי כַּגַּל,
וְזָהָב שֶׁבְּפִּמִי מֵשִׁי יִלָּפֵת אֶל־עָל...
שְׁתִי וְנֵצֵא בִמְחֹלוֹת.

מַה־גָּדַל הַחֹם פֹּה! מַהֲרִי, נֵצֵאָה —
הָאָח, הֶחֱלִימָנִי הָרוּחַ מִשְּׁפָיִים!
עַמּוּד אֵשׁ מִתְפּוֹצֵץ בַּנָּהָר, בַּמַּיִם,
וְקַרְנָיו בַּעֲרָפֶל חֲתוּלוֹת.
עֵינַיִךְ מַה־אֹרוּ, עֵינַיִךְ מַה־כְּחוּלוֹת!
כְּרַכְסֵי הֶהָרִים בְּחַלּוֹנִי
בַּנֶּשֶׁף, בִּנְפוֹל שֶׁמֶשׁ־עֶרֶב בַּתְּהוֹם,
וּבְעַרְפִלֵּי־הַבֹּקֶר, כִּי יֵעוֹר הַיּוֹם,
וְרוֹחֵץ בִּטְלָלִים רַעֲנַנִּים.

וּמַה־תִּתְחַמְּקִי מִמֶּנִּי, הַנָּאוָה?
עוֹד נֵצֵא בִמְחֹלוֹת, אַךְ רֶגַע הוֹחִילִי.
לַכֹּל זְמָן!... שִׂימִינִי עַל לִבֵּךְ וּשְׁקִי־לִי
הַנְּשִׁיקָה רַק אַחַת לָךְ, יָפָה?
חֲזִיזִים וּרְעָמִים! וְלֹא אָז אֶקְצֹפָה,
זֹאת תַּעֲשִׂי: שִׂימִינִי עַל־לִבֵּךְ,
חַבְּקִינִי וּשְׁקִי־לִי בְּכֹחַ וּבְחוֹם,

וּשְׁקִי־נָא! מִי יֵדַע מַה־יֵּלֶד עוֹד יוֹם
וְאִם נָשׁוּב נִתְרָאֶה, יוֹנָתִי.
לְדִילְסְבֶּרְג, בֵּית־אִמֵּךְ, הַמִּשְׁעוֹל יָדַעְתִּי --
אַתְּ תִּהְיִי כּוֹכָבִי, הַנָּאוָה בַּת־הָרִים!
מִשְׁכַּבְתְּ־הַיָּם אֲנִי, יָם מַכֶּה מִשְׁבָּרִים,
וְאֶלְמוֹד אֶת־שִׁירָיו הַנָּאוִים.
כִּי יַעֲלֶה עֲנַן הָעַרְבַּיִם כַּחֲנוּיִם
וַאֲחוֹתֵךְ הַבְּכִירָה נִרְדָּמָה, —
אַתְּ חֶרֶשׁ תָּקוּמִי וְתֵרְדִי אֵלַי,
אָז שִׁירִי, שִׁיר־גֶּבֶר, לָךְ אָשִׁיר בַּגַּיְא,
וְעָנְתָה לוֹ בַּת־קוֹל הָרָךְ...

Neunheim, Zum Schiff.   שאול טשרניחובסקי.

עלים בודדים.

ה. *)

לַחֲנֻכַּת "בֵּית מָאלְיֶער".

חג למשכילים בצרפת; חג למלאכת המחשבת; חג לתיאטרון הצרפתי. "בית מאליער" הוקם על מכונו כבראשונה ובני בניו של מאליער שבו אל כנם.

ביום השמיני לירח מרס שנת 1900 נשרף הבית; את כל אשר בו אכלה האש: את במת המשחק, את חדרי המשחקים, ואת אולם הקהל. רק קירות הבית נותרו.

ורעש גדול היה בכל ארץ צרפת, והד קול הרעש נשמע בכל ארבע כנפות העולם הנאור.

הקומידיה הצרפתיה נשרפה — כן היו דברי הטלגרמות אשר שלחו הסופרים התמידיים אל בתי מערכת מכתבי־העתים שלהם.

התיאטרון הצרפתי היה למאכולת אש — כן הודיעו גם הסוכנויות הטלגרפיות השונות.

ובמכתביהם הפרטיים והארוכים האריכו הסופרים ויספרו לקוראיהם את דבר האסון, את גודל ערכו, ובדברים נמרצים תארו את תכונת בית מאליער, את תולדותיו, את אשר היה, את אשר הוא עתה ואת אשר יהיה.

המלך מת—יחי המלך! כלומר: התיאטרון נשרף—יבנה התיאטרון!

הן התיאטרון — כלומר: הספרות והמשחקים — לא מת.

רוח מאליער לא מת. לא המקום מכבד את האדם, כי אם האדם מכבד את מקומו.

הקומידיות של מאליער, הטרגידיות של קארנעל וראסין קדשו בעיני הקהל את הבית אשר בו נראה החזון לעיניו.

יעלו נא את הטרגידיות של ראסין וקארנעל בבית אחר, ואז יאמר קדוש גם לו.

לא הבית נתן כבוד למונע־סילי, לקאקלין, לווארמס, לניאורנבער — כי אם אלה הנזכרים פה, באומנות־מחשבתם הנפלאה, בכשרונותיהם הנעלים, בהיותם הולכים בדרך אשר התוה להם מורם הגדול, מיסד הבית מאליער, הם הרימו את כבוד הבית עד לאותה המדרגה אשר שם הוא עומד עתה.

*) עיין "הדור" גליון 2, 4.

לא רצפת במת המשחק, העשויה עצים, הגדילה את כבוד המשחקות בארטע, בראנדעס, בארעט; כי אם כשרונותיהן של אלו, לתאר את החיים ואת רגשות האדם, להעיר במשחקן בלבות רואיהן שחוק, עצבות, תוגה הרישית, ינון עז, רגשי שנאה לרעים, רגשי אהבה לטובים, רגשי בוז לנלוזים, רגשי כבוד לישרים, רגשי שמחה לשלות האדם, רגשי המלה לעניו החמרי או המוסרי, רגשי עונג ליופי ושאט־נפש לכיעור —, הכשרונות האלה הם הם אשר פארו את הבמה.

יעזוב מונע־סילי, תעזוב בארטע את בית מאליער ומכבוד מונע־סילי ומכבוד בארטע לא ינרע דבר.

כי הנה באמת עזב קאקלין־הבכור את הבית, ויהי לראש התיאטרון "שערי סן־מרטין"; אז היה התיאטרון "שערי סן־מרטין" לאחד המובחרים שבתיאטראות פריז. וכן הנה עזבה שרה ברנר את בית מאליער זה שנים רבות, ומן העת ההיא ועד היום הזה עוד מזהירה שרה ברנר ככוכב על שמי האומנות התיאטראלית בצרפת.

אם תראה לפנינו ב"תיאטרון רינסנס", אז לא על שם ריניסנס יקרא התיאטרון, כי אם על שם שרה ברנר.

יש תיאטרון בפאריז אשר שנים רבות נקרא בשם "תיאטרון העמים". את התיאטרון הזה לקחה לה שרה ברנר בחכירה — ומן היום הראשון נשכח שמו הראשון של התיאטרון. אם תשאל פי איש בפאריז: איה "תיאטרון העמים"? והביט עליך בתמהון, לא עוד "תיאטרון העמים" יקרא לו, כי אם — "תיאטרון של שרה ברנר".

וכאשר עזבה שרה ברנר את פאריז ותסע לאמיריקא להראות שם בגאון כשרונה, אז נעזב התיאטרון אשר לה גם הוא. וגם כאשר עזב קאקלין־הבכור את פאריז לנסוע לאמיריקא יחד עם שרה ברנר למען הראות שם בחוסן גדלו, אז נהפך גם התיאטרון "שערי סן־מרטין" ויהי לתיאטרון פשוט, אשר רבים כמוהו בפאריז ואשר לא יצטיין מקרב אחיו ברב או במעט.

תיאטרון קטן יש בפאריז; קטן הוא במדתו, ואולם גדול הוא בערכו, כי בוא תקופה חדשה בתולדות הדרמה הצרפתית. מנהלו כעת בראו כמעט יש מאין. לפני חמש עשרה שנה היה המנהל הזה (אנטואן) פקיד קטן בחברת הגז בפאריז. והפקיד הקטן בחברת הגז בפאריז הלביש את האומנות התיאטראלית צורה חדשה, ושם אנטואן מהולל עתה בתור בורא חרשות. כל התאכים לחרשות במקצוע האומנות התיאטראלית בצרפת הולכים אחרי אנטואן, אחת היא להם אם פה ואם שם יראה לפניהם אנטואן עם חברת המשחקים על פי תורתו.

את הדברים האלה אנוס הייתי להקדים, משום שעוד נמצאו רבים אשר רגילים הם ליחס לביתו של מאליער, כלומר לקירות העצים, סגולות מיוחדות. אכן "בית מאליער" נשרף. אבל בעלי הכשרונות אשר רוח מאליער היה להם למשקולת בדרך התפתחותם, הם חיים עוד וקימים.

וגם הנה לא עברו עוד עשרת ירחים מאז נשרף הבית, וכבר הוקם שנית על מכונו כבראשונה.

כזאת יעשה עם אוהב מלאכת־מחשבת.

הטבע חנן את העם הצרפתי במתת נפלאה: בנטיה לטוב טעם. אזן הצרפתי תבחן מלים; עינו עין חדה להבדיל בין יפה לאשר לא יפה. עם חלב אמו יונק הצרפתי את דקות הרגשתו למראה היופי.

במקצעות רבים שבחיים עלו עמים אחרים על צרפת. התערוכה הראתה למדי כי בכל פנה ופנה עלתה אמריקה על צרפת, וכי גם גרמניה עברה אותה.

אך במקצוע אחד עלתה צרפת על כל יתר הארצות: במלאכת־מחשבת, ובכלל בכל הנוגע ברב או במעט לטוב־טעם.

זה חלק צרפת ממעל: נשמת היופי תחיה אותה.

ה„לובר" אחד הוא בעולם, אחד ואין שני לו.

ולכן לא יפלא אפוא כי ממחרת יום שרפת „בית מאליער" קצב בית־הנאמנים שני מיליון פראנקים להקים את הריסות הבית.

מתחלה חשבו הבונים כי נכון יהיה הבית כבראשונה ליום ארבעה עשר לחודש יולי.

יום הארבעה עשר לחודש יולי הוא חג לאום לצרפת; בו, ביום הזה, נהרסה הבסטיליה, ועם צרפת יצא מעבדות לחירות, מאפילה לאור גדול.

בעלות נפוליון על כסא הקיסריה בטל את כל החגים הרפובליקנים, ואולם את חג „י"ד יולי" לא בטל.

הרעיון לחוג את חנוכת בית מאליער החדש בי"ד יולי יוכיח לנו עד כמה יקר בעיני הצרפתי כבוד הבית.

ואף אמנם כן הוא: „התיאטרון הצרפתי" הוא „תיאטרון לאומי"; הוא פאר צרפת, גאונה, הדרה, משושה ותפארתה.

אך למרות חפץ הבונים לא עלתה בידם לאחד את חג י"ד יולי עם חג חנכת הבית. ורק את זאת עשו: השתדלו לחנך את הבית לפני ראש השנה החדשה והמאה החדשה.

וגם אמנם היה כדבר הזה: חֻנך הבית בערב יום העשרים ותשעה לירח דיצמבר, שני ימים לפני כלות השנה ולפני כלות המאה.

וביום ההוא היה חג למשכילים בצרפת; חג למלאכת־המחשבת הצרפתית, חג לתיאטרון הצרפתי.

* * *

שם מאליער עוד נקרא על הבית; מאליער יִסד את הבית בשנת 1660, כמאה ושלשים שנה לפני המהפכה.

אינני יודע מה היתה דעת מאליער על היהודים, ואולם אחת אני יודע: חלק היהודים בהתפתחות בית מאליער היה קטן ודל.

באחת הפנות בשדה התערוכה, ב„כפר שוויצריה" לשמאל שער המבוא, נראו שני בתים: על פתח הבית האחד היה רשום: פה אכל נפוליון הראשון ארוחת הצהרים ביום פלוני ופלוני; ועל פתח הבית השני היה רשום: פה נולדה רשל.

רשל — הוא תרגום שם רחל.

הכל יודעים כי היתה רשל יהודית. רשל לא כחשה במולדתה ולא המירה את חלקה. יהודית נולדה, יהודית מתה.

בבית הקברות פער־לאשייז בפאריז, בחלקת השדה הנועדה ליהודים, נמצא בין הקברים הראשונים, לימין המבוא, את מצבת קבר הרב הראשי ליהודי צרפת, הוא הרב איזידור, ומאחריה אנחנו מוצאים את מצבת קבר רשל.

שויצריה מתהללת ברשל אשר על אדמת ארצה נולדה; צרפת מתפארת ברשל אשר חלק תולדות התיאטרון הצרפתי הוא חלק גם מתולדותיה. הנה פרידריך לעמעטר... הנה טלמא... ובקראנו בשם הארטיסטים הצרפתים האלה, אז יזכר ויפקד מאליו גם שם רשל ויעלה על לב. כי יודעים הצרפתים להוקיר את שם רשל. — ורשל זאת זאת קבורה בקברות ישראל מאחורי קבר הרב הראשי ליהודים בצרפת.

מן העפר בשויצריה לקחה, אל העפר בקברות ישראל שבה — ובין הזמנים האלה האירה ככוכב מזהיר בשמי האומנות התיאטראלית בצרפת.

אך הנה עוד אחת.

שרה ברנר נולדה ברחוב היהודים בהולנדריה. מזרע היהודים מוצאה, דם היהודים נוזל בעורקיה, — ואולם האשה הזאת היתה לאשה קתולית האשה הזאת לא תקבר עוד בקברות היהודים; העלה נשל מן העץ ונסחף בזרם הרוחות.

ואולם עוד לנו גם אחרים. אחרים בזמננו ולעינינו.

מספר היהודים והיהודיות במשפחת המשחקים והמשחקות אשר לבית מאליער הולך הלוך ורב.

הנה ווארמס, ניאורג־בער, בראנדעס, מורינו...

קורא אנכי בשם רק את אלה הנודעים לנו בתור יהודים ויהודיות.

העלמות בראנדעס ומורינו אילי אינן בין המצוינות ביותר בין המשחקות בבית מאליער, ואולם ווארמס, לכל הדעות, הוא ארטיסט גדול.

ניאורג בער עודו צעיר לימים, ואולם כבר קנה לו שם טוב בין בחירי המשחקים.

ווארמס היה ימים רבים מורה בקונסרוואטוריה וַיַּעֲמֵד תלמידים ותלמידות לתפארת.

וניאורג בער הוא לא רק בין המצוינים שבמשחקים בבית מאליער, כי אם גם מחבר קומידיות.

ומבלי משים תעלה מחשבה על לבנו: פזרן גדול „ישראל בעמים"; פזר „פזר את כחותיו... את כשרונותיו... יודעים אנחנו, הוי יודעים אנחנו יותר מדי, מה גדולה הכרת הטובה מצד העמים לישראל...

ה.

עַל חָרְבוֹת הַתְּעֲרוּכָה.

הַטִּיל הבודד עומד על גשר אלמא. מתחת לגשר שוטפים מי הסינה הדלוחים ועוברים בחזקה.

נחל הסינה יחצה את פאריז לשתים; מעבר האחד גדות הנחל הימני ומעבר השני גדות הנחל השמאלי.

ושתי גדות הסינה תהיינה לנו כשתי ערים שונות אשה מאחותה.

וגם את התערוכה חצה נחל הסינה לשתים.

ואת ההבדל אשר בין שני חלקי התערוכה, כפי אשר הגבילה אותם הסינה, יכולים היינו לראות ביחוד מעל פני גשר אלמא.

פה ההפכים נפגשו; פה הסתירות נשקו.

הסינה שוטפת לארך פאריז, מיער וינסין עד יער בולוניה.

מעבר האחד לגשר מתנשאות חרבות „רחוב העמים" ומביטות על חרבות „רחוב פאריז".

מעבר השני לגשר מתנשא ארמון חיל צבאות היבשה והים ומביט על בניני „פאריז העתיקה".

ארמונות יפים! חוט חן היה מתוח עליהם לפני שלשה ירחים — ועתה היו כחרבות בעינינו.

ספור נהדר מלא־קסם ברב עניניו היה פה לעינינו — ספור יצור הדמיון אשר קריאתו ארכה שבעה ירחים תמימים; ובעוד לבנו מלא רגשי הדוה פנימית לקריאת הספור המרהיב הזה והנה כלי־התותח מעל רום מגדל איפל השמיע: „קץ!".

והטיל המתבודד זוכר את טיולו לפני שלשה ירחים ויותר, בבואו לארץ „רחוב העמים".

מקסם־כזב! יחשוב בלבו — כעשרים ארצות התחברו יחדו, כעשרים עמים בנו להם פה ארמונות.

פה, בחלקת האדמה הקטנה והצרה הזאת חיו העמים האלה בשלום, בשלוה, בהשקט, בבטחה.

רעיון נעים בראו להם פה העמים: לחיות בשלום איש עם אחיו.

ומעבר השני לנשר, על גדות הנחל השמאלי, מתנשא ארמון חיל צבאות היבשה והים.

מעבר האחד הראו העמים את אשר הם יכולים לחיות בשלום; ומעבר השני — את אשר הם נכונים לצאת למלחמה.

ולהגדיל את פגישת ההפכים נועד חלק מארמון חיל צבאות היבשה והים לתערוכת תורת־שמירת־הבריאות. באותו הארמון אשר הראו לעולם הנאור את כלי ההרג וההרס, הועידו מקום להראות גם כן איך צריך האדם ואיך אפשר לו לשמור את בריאותו, להאריך את ימי חייו על פני האדמה, להלחם עם המזיקים הקטנים אשר אינם נראים לעין, הלא הם המיקרובים אויבי האדם בלי הבדל גזע, עם ואמונה.

ומעבר השני, על גדות הנחל הימני, משתרע „רחוב פאריז", זה הרחוב אשר בו התגשמה פילוסופיא מיוחדת הכלולה בדברי החכם „הנפלא: אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמוח...

ובתוך „רחוב פאריז" יֵרָאֶה ארמון הכלכלה של החברה: היא תערוכת כל החברות הנועדות להטבת חיי החברה...

ו„מרחוב פאריז" תועה מחשבת הטיל הבודד אל המקום אשר שם נמצאה תערוכת ראָדין.

והוא זוכר את הרושם העז והחד, החריף והמבהיל אשר השאירו בדמיונו פסילי ראָדין.

בשנה שעברה, במשך כל ימי החרף, השמיע אחד הסופרים הצרפתים, ניאורג וַנור שמו, לֶקח שלם בתורת הנשיקה.

לשמוע את שיעורי הלקח ב„תיאוריה של הנשיקה" יכלו רק הנשים; הגברים לא יכלו לזכות לבוא אל הבודינייר וללמוד מפי „המורה הגדול" את התורה הנעלה, הרוממה והנשגבה — תורת הנשיקה.

„ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין".

אינני יודע אם דרש ניאורג וַנור דבר־מה גם על הפסוק הזה.

ואולם, גם פסילי ראָדין — לכל־הפחות איזו מהם — משמיעים לקח בתורת הנשיקה.

ונשיקת ראָדין איננה נשיקה מפה אל פה...

ברבים מפסיליו תאר לנו ראָדין את תאות האדם, תאות הבשר, תאות הרגע...

ופסילי ראָדין אינם פסילים מתים, כי אם כ מ ע ט עצמים חיים.

אכן גאון־הרוח הוא; כמעט הוא מפיח רוח חיים בשיש ובחמר. מרחוק יראו פסיליו כחיים, כנכונים לנוע בראש, בכתף, בגב ובלב... מביטים אנחנו עליהם וכמעט נדמה כי עוד רגע ופתחו את פיהם.

ולא רק על חלקי הפנים אשר להפסילים שפוך מעין רוח החיים, כי אם גם בכל יתר חלקי הגוף.

יש בין פסילי ראָדין פסל תמונת איש אשר ראשו שקוע כֻּלו בין שתי רגליו. את הפנים אין אנחנו רואים כלל. ואולם קדקד הפסל וגבו הם הקדקד והגב אשר לאיש חי... עוד מעט, כמדומה לנו, ירים את ראשו, יפתח פיו ולשונו וְדִבר ידבר אלינו כאחד האדם.

זה כח ראָדין לאליל מלאכת־המחשבת.

ובכשרונו הנפלא הזה תוכלו לשער, איך יתאר ראָדין את הנשיקה.

ועוד גם עתה זכור יזכור הטיל הבודד את הרושם המבהיל והמרעיד אשר עשו עליו פסילי ראָדין.

אנטאָקאָלסקי מפיח רוח חיים רק בחלקי הפנים אשר לפסיליו. כל כחו של שפינוזה, של נסטור, של יערמאק, של מפיסתופיל, של נו־אַסלאוו, של השלום — הוא בחלקי הפנים אשר להם. גופם נראה לנו רק עטוף בבגדים.

ראָדין לא יעטוף את פסיליו לבוש, לא ילבישם כי אם ערומים יציגם לפנינו.

היש לנו לראות בהבדל הזה את סבת מולדת שני האָמָנים הגדולים האלה?

היש לנו לבקש את ההבדל בזה, שראָדין צרפתי ואנטאָקאָלסקי מזרע היהודים?...

פאריז. א. ליודוויפול.

קללת שכיב־מרע.

(מספורי יוחנן המלמד).

מעשה בגבירה, אחת בעיר גדולה פלונית, שנסע בעלה לרגלי מסחרו ללייפסק ושהה שם, כדרכו מדי שנה בשנה, ימים רבים.

והגבירה מיוחסת היא ונאונית, ואין לה שום מגע ומשא עם שאר הנשים של העיר, ואינה מצטרפת עמהן לא בשמחה ולא באבל ולא בדברים של צדקה, ויושבת היא בהתבודדות, כי המשרת והמשרתות שבבית יראים מפניה ולא יבואו אליה החדרה אם לא תקרא להם...

והאשה יפת תאר ויפת מראה וצעירה לימים, ואינה מוצאת חפץ בספרי מוסר לנשים, ב„צאינה וראינה" או „מנורת המאור"; ופורטות על הנבל, שקורין לו פיאנע, לא נראו עוד בישראל, וגם אותן המעשיות בשביל נשים לא נכתבו ולא נדפסו עוד, — ומה תעשה האשה, שלא תבא לידי שעמום?

ועמדה כל היום על תיבת התכשיטין והסתכלה אל המאורות שבאבנים הטובות, ולבשה והניחה, והניחה ולבשה, עד שהיה לה הדבר לגעל נפש; וקרבה אל ארנז המלבושים, והוציאה משם את כל כליה היקרים, ולבשה והתפשטה, והתפשטה ולבשה, ולא הונח לה...

כי אותו הזמן קבלה האשה מכתב מבעלה.

והמכתב מלא אהבה, אחוה ורעות, ויש גם בשורה טובה, שבעזרת השם יתעשר מעסקיו, ושהוא שולה לה מתנה טובה, מתנה יקרה מאד, עורות שפנים יקרים למלבוש הם, חמשה אדומים השפן!

ו„עיקר שכחתי" כתב גם כן, שהוא נאחז בסבך העסקים ואינו יכול להגביל בבירור את הזמן, מתי ישוב לביתו...

בין כך וכך והמלבוש החם היה ענין להאשה לענות בו.

יראה היא ליתן את השפנים ליד חייט ולתוך רשותו, שמא יגנוב מהם, ותשלח לקרוא לחייט, שיעשה את המלבוש בפניה בביתה, והיא בעצמה תשגיח על העבודה.

החייט, שנקרא אל הגבירה, גם כן יפה תאר ויפה מראה, וצעיר לימים גם כן, והוא בעל־דברן, כדרך החייטים, וגם מומר־משכיל בשעת עבודתו, כדרך החייטים.

וכלאחר יד, איני יודע בבירור איך שהיה הדבר, נפלה שיחה קלה בין החייט והגבירה המיוחסת.

וספר לה החייט משנות ילדותו. איך שהיה יתום קטן, בלי אב ואם, ר״ל; איך שמסרו אותו קרוביו העניים, שלא היתה ידם משגת לפרנסו וללמדו תורה, ליד חייט... ואיך עָבד בו אותו החייט בפרך ומרט את לחייו, ואיך השתמשה בו בכל עת מצוא ולכל צרכי הבית אשת החייט, בעלת צפרנים ארוכות וחדות... ואיך היו מכים ומצערים ומענים

אותו הפועלים, שהיו שם מכבר וְיָדעו מעט את המלאכה... ואיך היה רָעֵב תמיד, וצָמֵא תמיד, וערום, ויחף; ובלילה, בימות הגשמים ובימי הקור, היה שוכב על מצע תבן ולא היה לו גם מלבוש להתכסות בו, וכדומה.

ונתמלאה הגבירה רחמים, ושאלה: איך היה יכול לסבול יסורים קשים כאלה?

ואמר החייט, שהוא בעצמו אינו יודע, שמבלי ספק כֹּח אבנים היה כֹּחו, או שזכות אמו, הצדיקה, עמדה לו...

והפלא, שהיה בכל צרותיו ועינוייו הקשים רק שמח וטוב לב; מכין אותו באכזריות-חמה, על לא דבר, והוא פורש לקרן זוית ובוכה בצערו, אך עד שיבשו דמעותיו וכבר הוא מזמר...

והוא היה אוהב לזמר; לשיר ולזמר כאותו הצפור, המרחף באויר ואדונים אין לו. הלא על כן קָרְאו לו: משה-צפור. "משה" זה שמו.

וספר עוד החייט, שהיה יודע בעל פה את כל הנגונים של החזן דמתא וכל החזנים, שבאו אל העיר ועברו לפני התיבה בבית הכנסת או בבית המדרש; בעד החלונות התגנב ובא לשמוע... ואם עבר איזה עני עם תיבת-זמרה, התגנב מתוך רשות של בעל-הבית וסבב אחריו בחוצות ושוקים, עד שלמד כל המנגינות... ופעמים רבות עמד כל הלילה מאחרי החלונות של בית, שהיתה בו חתונה עם כלי-זמר מעיר אחרת, וכעלות השחר, בשבתו אל עבודתו, ידע את כל הנגונים, ומה שקורין "השתפכות הנפש" — בעל-פה!

וכה הוא מספר קימעא ומזמר קימעא, ועושה את מלאכתו...

ביום השני ספר לה החייט, שאותה השמחה היא שעמדה לו בצרתו.

והיה הדבר באופן נפלא קצת. האומן, בעל-הבית שלו, נפל למשכב, הרגיש שקרב קצו, וגם הרופאים אמרו שכן הוא... והצטער מאד השכיב-מרע על מה שהוא הולך מן העולם ועוזב לאנחות את אשתו אלמנה ואת בתו יתומה, ואין לו בן שיאמר אחריו קדיש ושיעסוק בכלאכתו לפרנס את אשתו ובתו, ובכה מאד... ויבאו קרובים ורֵעים לנחמו, וייעצו לו להשיא תיכף ומיד את בתו אסתר לאחד הפועלים, והחתן יעמוד במקום הבן, ויאמר אחריו קדיש ויפרנס במלאכתו את האלמנה והיתומה.

ושמעה הנערה אסתר ואמרה שהיא חפֵצה במשה-צפור...

אמרו לה, שאין לי יותר משמונה עשרה שנים, ואמרה היא, שלה רק שש עשרה — והזווג עולה יפה.

ואמרו לה, שאיני יודע עוד בטיב המלאכה, ואמרה היא שאין אני הָאָשֵׁם, שאיני עצל, חס ושלום, ולא פועל בטל, ולא בעל מוח מטומטם, אלא שהשתמשו בי לדברים אחרים ולא למדוני כרבעי...

האב בוכה ומתחנן לפניה, האם רוצה להכות אותה, אך הבת-היחידה באחת: או תנשא למשה-צפור או שתשב עד שילבינו שערותיה...

— ואתה חפצת בה? שאלה הגבירה בנחת רוח.

— האם אני חפצתי! — אומר החייט — הלא אסתר שלי יפה כאסתר המלכה וטובה כאסתר המלכה! — —

ומה היה להם לעשות? החולה מסוכן ואינו חפץ לפרוש מן העולם, אלא אחרי חופתה של בתו היחידה; והעמידו חופה, ובפעם אחת הייתי לאומן, והפועלים שהיו מכים ומענים אותי, היו עתה תחת ידי...

— ואתה משיב להם עתה את גמולם על צד היותר טוב?

— חס ושלום... אני יודע, שאין אדם אכזרי ורואה בצערו של אחרים אלא מתוך צער וכליון נפש... הם היו מַכים ומעונים, והכו וענו גם אותי... ואני איני כן... שמח אני בחלקי, ואם יש לי איזו עגמת-נפש אני מזמר...

— ואשתך גם כן מזמרת.

— אסתר המלכה שלי אינה מזמרת בקול, אבל — אומר החייט, תפוש באיזו מחשבה שנזרקה בו פתאום באותה שעה — אבל יש בה, בהנשמה שלה, כמין זמר, כמין מעין נובע זמירות... כן נדמה לי עתה... כמדומה לי, שמאז שידעתי אותה אני מזמר רק מה שהיא מַקְרִיאָה לי בעיניה החביבות, שמשם אני שואב את הזמירות...

הגבירה אינה מבינה, והחייט אומר שגם הוא בעצמו אינו מבין ורק מרגיש הוא שכך הוא...

וכיון שגמר את מלאכתו מקבל הוא את שכרו והולך לו...

ושבה הגבירה להבטלה ולהשעמום, ורע מזה, שאינה מוצאה עוד נחת רוח במלבושיה ותכשיטיה, וגם את המלבוש החדש לא לבשה עוד; היא מסתכלת בו ואינה לובשת אותו, ואינה יודעת את נפשה...

ואחרי איזו ימים עלה על דעתה, שיש לה מלבושים הרבה הצריכים תיקון, ותשלח לקרוא למשה-צפור, ויבוא.

והגבירה משתוקקת לדעת, איך הי' משה-צפור עם "אסתר המלכה" שלו, והחייט עונה:

— יתן ה' לאורך ימים ושלא תשלוט בנו עינא בישא... חיים אנחנו בנחת ושלוה... אע"פ שאין אנו רוחצים תמיד בחמאה וחלב... לפעמים יחסר גם בשר בימי החול, אבל כל זה הוא לאו דוקא... לא הכרס הוא העיקר... העיקר הוא נשמתו של אדם ושלות הנשמה שלו...

— ומה אתם עושים כל היום?

— אני עושה את מלאכתי, והיא עושה את מלאכתה... אני תופר והיא — בעלת הבית: מכבדת, מטהרת, מְנקה, מבַשלת... אני יושב ותופר ומזמר, והיא עושה את מלאכתה ושומעת. אם יש לה פנאי היא נִגשת אלי, יושבת על ידי ונשענת בראשה על כף ידה, מבטת היא אלי בעיניה הגדולות והחביבות כעיני ילד תמים, ואני מסתכל בעיניה, מסתכל ושואף אל תוכי, אל קרב נשמתי, את ניצוצי עיניה, מסתכל ומוצא שיר חדש, זמר חדש ומנגן...

ומה גם עתה...

— ומה "עתה"?

— ה"עתה" הזה דבר גדול מאד, עונה החייט — צפור חדש יָוָלד... צפור בן משה-צפור יבוא לעולם... צפור בן אסתר המלכה שלי...

ועד שכלה משה-צפור את מלאכתו בבית הגבירה, קרבו ימי הלידה... כבר נקראה המילדת, ומשה-צפור מבטיח בצאתו, לשוב במהרה... את אסתר אחזו חבלי לידה, ומשה-צפור יושב ומספר להגבירה את יפיה וטוב לבה של היולדת ואינו הולך משם, לפי שהגבירה מפצירה בו שישלים את הבגד...

והגבירה משלמת ביד נדיבה, ולאסתר המלכה נחוצים יהיו דברים טובים הרבה... וגם עבור הבן הילוד נחוצים יהיו הרבה דברים טובים...

והוא יושב ותופר בחפזון ומדבר בחפזון.

כשהתגברו חבלי הלידה, שלחה אסתר את אחת השכנות שעזרו על יד המילדת, לקרוא לבעלה, והשכנה שבה ואמרה, את בעלה לא ראתה, משום שהוא בחדר לפנים מחדר, ושהגבירה, שפתחה לה בעצמה את הדלת, אמרה, שיבוא במהרה, שתשלחנו...

וכשחבלי הלידה התגברו מאד יותר, הלכה שכנה אחרת, אשה זקנה, שאמרה להחזיק את משה צפור בפאותיו ולסחוב אותו הביתה, אך גם היא לא העיזה פניה בפני הגבירה ושבה לאמר: עוד מעט ויבוא...

וכשאמרה המילדת, שאסתר מסוכנת היא, שבאם, ח"ו, השם לא ירחם, אינה יורעת מה שיהיה בסופה... צעקה היולדת בצערה:

רבונו של עולם! אם נגזר דיני ללכת מן העולם, אראה נא עוד פעם אחת את משה בעלי...

ואז שבה שכנה שלישית ואמרה: בעוד שעה קלה יבוא, אך ישלים את הכנר ויבוא — כך אמרה הגבירה...

והגבירה לא ידעה כי היולדת מסוכנת, כי לא נתנה להשכנות גם להציג את כף רגלן על המפתן, מרחוק קראה להן: יבוא, יבוא... בעוד שעה קלה יבוא...

— ומה הם עושים שם? צעקה היולדת בשארית כחה.

— עמדתי מאחורי הדלת, אמרה השכנה ושמעתי: הוא מספר: אסתר המלכה שלי, אסתר המלכה שלי, ומהלל אותה, ומשבח אותה, והגבירה צוחקת.

אז קראה אסתר בצערה: רבונו של עולם, תצחק נא עד יום אחרון! ותצא נפשה בדברה...

קללה קלה, קללת שכיב־מ־ע!

ותצחק הגבירה! ולא מש עוד מעל פניה הצחוק, צחוק של חן ונחת.

והיא צוחקת גם בשעת שעמום וצער הלב; ובשעה שהיא מקללת את יומה, ובשעה שמלאך המות הוא מלאך מושיע, פורה ומציל — היא אך צוחקת!

הנה בא המשרת החדרה ועומד הוא מרחוק ומראה לה, שיש בשבילה מכתב מבעלה, ומחכה שתתן לו אות, למסור לה את המכתב, והוא רואה, שסבר פנים יפות לה, שהיא צוחקת...

ומדומה לו שהיא צוהלת לקראתו... והמשרת איש רע מעללים. שהסתיר תמיד את עזותו ויצרו הרע, והוא משחומם:

— מה היה לה? להמיוחסת?

היא צוחקת והוא עושה פסיעה קלה אליה... היא צוחקת ועוד פסיעה: לא חדלה מלצחק... והמשרת חושב בלבו, שלפתע פתאום מצא חן בעיני האשה, וינש עוד...

וירא, ועודה צוחקת, ויאחז בידה; צוחקת היא, וישימה למו פיו..

היא עודה צוחקת, ויצרו הרע בוער בלבו של המשרת, ויחבק את הגבירה וישק לה, והיא עודה צוחקת..

ועוד התגבר יצרו של המשרת; אך באותו הרגע נפתחה הדלת, והגביר בא!

והוא לא ידע את כל הנעשה, וירא, ויצעק צעקה גדולה ומרה— והיא צוחקת!

אז אחזה וישליכנה החוצה..

וסובבת הגבירה בחוצות ושוקים — וצוחקת...

נערים מתקלסים בה — והיא צוחקת...

רשעים מתעמרים בה — והיא צוחקת...

עוברת היא מיד ליד, מרשע לרשע — וצוחקת...

כבר נפלה אל הדיוטא התחתונה — והיא צוחקת...

וכה צחקה עד יום מותה...

היא נוססת וצוחקת, הנפש יוצאת והפנים צוחקות...

הפנים צוחקות בקבר...

המעטים, שלוו אותה לבית עולמה, זורקין את העפר והאדמה בחפזון ובפחד, כי המתה בארונה — צוחקת.

י. ל. פרץ.

פיליטון.

ארוכות וקצרות.

(מן הרשימות שבספר־זכרונות).

III.

הכבוד הגדול אשר עשו הפולאנים באחד מן השבועות האחרונים לסופרם הענריק סיענקיעוויטש, במלאת עשרים וחמש שנים לעבודתו בספרות, הכבוד הגדול הזה איננו מניח לרבים מקרבנו לישון. ואולם השנה היא דבר נחוץ לכל הדעות, ואחרי כי כבר עברו כשלשה שבועות מאָז, לכן אני דואג מאד לאנשים הטובים ההם מקרבנו.

אמת היא: החגיגה אשר חגגו את יום סיענקיעוויטש אין כדוגמתה. את כל גני הפרחים אשר בשטח ת"ק אלפים מיל מסביב בוססו ויביאו לו; את כל בתי ממכר אבנים טובות ומרגליות מסביב פנו ויתנו לו; את כל מה שהפה יכול לדבר לכבודו דברו וישמיעו אותו; עט זהב ממולא שוהם וישפה וברקת ונופך ויהלום — יותר לא אזכור לפי שעה בעל־פה — עשו ויובילו לו; סוסים ומרכבות קנו ויגישו לו; אחוזת נחלה גדולה קנו בכסף הצבור אשר צברו מקרב העם וינחילו אותו; וביום החג עלו אנשים ונשים וילדים קטנים על הגגות ועל המעקות ובחלונות הבתים, ויציצו מן החרכים, למען יביטו ויראו את האיש הנפלא; וגם העני נכה־הרגלים, היושב על סף בית־התפלה ושואל נדבות, שכח רגע אחד את המום אשר בחר לו, וישלך את הקב שלו מידיו, וירץ לראות את פני האיש, או לכל־הפחות את אחוריו. מה יפלא אפוא כי דברים כאלה אינם מניחים לישון? וביחוד: אחוזת הנחלה... וסופרינו הטובים בחכמתם הגדולה באים גם הם ותובעים כפה.

התביעה אינה חדשה. גם בנות צלפחד, עליהם השלום, באו ותבעו: תנה־לנו אחוזה...

ומפי הבנות האלה למדו סופרינו, כפי הנראה, גם את הטענה: "למה יגרע", למה?! — חכו, אני אומר לכם למה. האם לא אפשר הוא כלל — הלא הכל אפשר — שנגרעים אתם משום שאתם גרועים? חס וחלילה! מחשבה כזאת אי אפשר כלל שתעלה על לב סופר עברי.

סופר עברי יוצא ונכנס לתוך ביתי. בשנת התרל"ז לבריאת העולם כתב במ"ע "המביט" פיליטון, את הגליון שבו נדפס הפיליטון הוא שומר בצלחת בגדו תמיד. חוץ מזה כתב שני ספורים במ"ע "הקול". גם מאמר כתב במ"ע "הצפירה" ושבעה עשר מאמרים במ"ע "המליץ". את שיריו, תשעה במספר, כתב במ"ח "הבקר אור" ובס' "האסיף". מובן מעצמו כי מוציא אני, כאותו הנער הלקקן, רק את הצמוקים המתוקים מתוך העוגה אשר אפה לנו זה בספרותנו. עתה הוא מכין את קובץ כתביו לדפוס וחושב שיהיה הקובץ הזה נדפס ע"י איזו חברה להוצאת ספרים, כנהוג, או יבקש לו איזו "חברת צעירים"; צעיר אחד כבר יש לו — והאיש הזה בא ושואל אותי: למה עושים ככל הכבוד הזה לסיענקיעוויטש ולמה לא יעשה כבוד גם לנו, כלומר — לו?

ואולם האיש הזה, לכל־הפחות, מדבר את דבריו מפה לאזן; לכל־הפחות לא ישמע זר אותם. אבל מה נעשה לאלה אשר ידברו דברים כאלה גם בגלוי, במכתבי־עתים, במאמרים ראשים? עם ישראל, הם מתאוננים בריש־גלי, הוא עם כפוי טובה; העם הזה קורא לסופריו "כתבנים" סתם; העם הזה איננו עם הספר; לא הוא, כי אם "הם" הם עם הספר. הוי חדלו, חדלו לכם אדוני! לאן אתם רוצים להוליך את חרפתנו, האם דוקא לרשות הרבים?

כן, את חרפתנו. כי פני מתאדמים מבשת בשעה שאני הוגה בזה שאין לנו, ועוד יותר בזה שיש לנו. נהיה נא כנים רגע אחד, רק רגע אחד אני שואל מעמכם. ספרות כזאת, בצורה כזאת, במדה בזאת ובתכן כזה, כאשר היא לנו עתה, היא חרפה. עם אמלל! יאמרו הצוענים, בעלי השירים הרבים, ויביטו עלינו מגבוה בחמלת גאון. ובתוך עמים אנחנו יושבים אשר יש להם ספרות. ובכל יום ויום עלי לראות את אשר הם כותבים ואת אשר אנחנו כותבים. ולא עוד אלא שגם המעט הזה שאנחנו כותבים, אינו אלא מלאכותי. כשאבוא לספור על פי ראשי אצבעות ידי את בעלי הכשרונות באמת אשר בתוכנו, אני מתירא שמא אצבעות אחדות לא תעלינה כלל במנין. וגם בעלי הכשרונות המעטים והספורים האלה הלא אינם אלה מתחילים: עופות דקים שעדיין לא נתחזק קולם, והספרות שלהם היא ספרות דקה: שירים אחדים, ספורים קטנים אחדים, ובדומה; וגם אלה הלא אינם אלא אנשים שקראו ושנו אצלם, והזיק שבלבם התחיל מהבהב. האם ספרות יש לנו?

נעשה חשבון: יש לנו מנין או שני מנינים של סופרים — מלבד הטף הנדחקים בכל שעה במאמריהם אל בינות לרגלי הגדולים — והסופרים ההם אינם אלא סופרים על פי רגילות, סופרים במקרה, וכשם שעפ״י איזה מקרה נעשו סופרים, כך היו יכולים להיות נעשים גם מלמדים או נחתומים או חנונים; האחד יש לו בשרון-יד יותר, והשני כשרון-יד פחות מחברו. יש לנו איזו הדיוטים, שאחרי שכתבו איזו דבר, הם חושבים שבראו עולם מלא וכי כל העובר על פניהם ברחוב יתיצב ויביט אליהם. יש לנו ארבעה וחמשה סופרים באמת, אנשים הוגי דעות ומחדשים איזו הלכה, והם נכבדים באמת על פני העם. יש יש לנו ארבעה וחמשה בעלי כשרונות באמת, שכתבו ספורים קטנים וקלים, ויש ביניהם ספורים אשר יכולים היו להיות לתפארת גם ללשון אחרת. אבל היש לנו ספרות?

איה חרש, איה חושב בקרבנו? איה סופר אשר הסתכל בהיינו והקיף את בל מה שלנו ולקח את אלה לו לחומר ויעש בו ספור או מלאכת-מחשבת אשר ירגיז את כל העם מסביב מרבצו ואשר יפקח בהברח גם את עיני שכנינו מסביב עלינו? איה זה, אשר בח לו ותקפה לו ואשר לא רק בקטנות יעסוק ואשר קולו ילך מספרות לספרות? איה זה, אשר מדי כתבו, יבנוס לתוך השורה הראשונה של הספרות הכללית והיה גם הוא לטבעת אחת מטבעות השלשלת הגדולה אשר נקרא לה „ספרות העולם״? אדרבא, קחו ספר „תולדות הספרות הכללית״ לתוך ידכם, בקשו בין גליונותיו ומצאו, היש שם פרק לספרותנו „העברית״? היודע, למשל, גיאורג בראנדעס את מציאותו של איזה סופר עברי? ובשעה שבאו וחקרו ומדדו את „זרמות הספרות במאה התשע עשרה״, האם הרגישו בחסרוננו?

ויש שאני פורש מן הצבור ועומד בקרן זוית ומרה שחורה וגדולה לובשה אותי, ואם אשמע אז כי יש לנו תנועה לאומית, אני עומד ושואל: רבונו של עולם, מה האנשים הטובים האלה מבשרים? היך אפשר שתהא לנו תנועה, תנועה באמת ולא תנועה מלאכותית, אם ספרות אין לנו כלל? האם צריכים אנחנו לסימן יותר מובהק שאין אנחנו ראוים כלל להיות עם, אחרי שאין לנו סופרים כלל? היש עם בלי סופרים? היתכן?

הדבר הזה איננו מניח אותי לישון. ועל הדבר הזה עונים לי על פי רוב: חרשינו וחושבינו נתונים לזרים — רועים הם בשדות אחרים. אבל הדבר הזה הלא הוא שעליו אנכי צועק, לפי שעה אין לנו לסמוך אלא על הספרות העברית, והספרות הזאת הלא אינה עדיין כלל.

ובשעה שהספק נוקר ואוכל את בשרי ואני אומר ליאש על כל אשר אני רואה מסביב, בשעה זו עומדים אחרים, והם שלוים ומאושרים ממני, ושואלים: כבוד זה שנעשה לסיענקיעוויטש, למה לא יעשה כמוהו גם לנו? — בשעה כזו אין אני מתמרמר כלל על שאין לנו עוד סופרים, אלא על שאין לנו אפילו איש שירגיש ויבין לכל-הפחות את ההבדל שבין אנשים כסופרינו ובין איש כסיענקיעוויטש. הלא יש עוד איזה הבדל.

כבוד, כבוד תנו להם. ספרות אין נתן לעמנו וכבוד אומרים להם עשו. — מניה אני כי באו ששים רבוא בני ישראל והביאו עמהם את הפרחים ואת האבנים הטובות והמרגליות ואת הסוסים והמרכבות ואת שטר-הקנין של האחוזה אשר קנו, ועמדו ברחוב העיר וחכו לאותו האיש שעליהם למסור לו את כל אלה. מתירא אני שהיו מוכרחים לשוב אל ביתם כלעומת שבאו. למי יש לנו לתת? למה אתם אומרים כי העם הוא החייב?

לא אנחנו הננו עם הספר — יאמרו אלה המתאונים בריש גלי על העדר המתנות מצדו של העם — כי אם הם, הם שנתנו ונותנים לסופריהם סוסים ומרכבות ואחוזות. אבל שקר הדבר, אדוני! עם הספר הננו אנחנו; איני יודע עוד עם אחר אשר נתפתח אצלו רגש הכבוד בפני כל אות מודפסת ובפני כל גליון של „שמות״ ובפני כל ספר, ככל שנתפתח אצל עמנו; הרצען והחייט ובעל-העגלה עומדים בחרדת קדש לפני ארגז של ספרים. עם כזה הוא עם הספר — אבל ספר אין לנו עתה. הספרות הישנה מכבדה עוד כקדם, כי ספרות היא, ואולם לא הספרות החדשה, כי אין לנו ספר. תנו ספרות לנו, ואתם תראו מה יתן העם לכם.

אפרחי.

רשימות שונות.

מחאה קטנה.

במ״ע „הדור״ גליון 3 דף ח׳ עמוד ב׳ נגע סופר אחד בתשובתי שבאה לרגלי מאמרו של ד״ר מאקס נורדוי ותלה בי בוקי סרוקי, „כי הטרחתי את הקורא לעיין מה שכתבתי בספרי תולדות הריפרמציון הדתית בישראל״. הדברים האלה אינם נכונים. אני טענתי על דברי נורדוי, ע״ד אשר נכנס לדון בהבנה שטחית בשאלה חשובה כזאת, שנוכל לבררה רק ע״י חקירה היסטורית, ואמרתי, כי אין מחפצי לשנות הדברים הנאמרים בספרי הנזכר. ואיפה ימצא איש רמז לזה, כי הטרחתי את הקורא לעיין בספרי? אכן מוכרח אני לשנות את דברי האמורים ב„הצפירה״, כי כתב נורדוי את דבריו בהתפעלות עצומה ובמליצה מפוארה; ואולם חקירה היסטורית אינה מאמר להלהיב את הלבבות. מי שעוסק במקצוע היסטורי, עליו לדייק בדבריו, ואם יכשל בלשונו, עלינו לומר לו בפירוש: דברים שאמרת טעות הם בידך.

בראותי, כי אין הכותב חפץ להטריח את עצמו, לעיין בספרי הנזכר, חושב אני לשוב ולטפל עוד הפעם לעת מצוא בשאלה זו. מה אעשה, והקוראים אינם חפצים עתה בטורח?

ברלין, כ׳ טבת התרס״א. ד״ר שמעון ברנפלד.

ספרים חדשים שנכנסו לבית-הרידקציא.

אוצר לשון חכמים. כולל יותר משבעת אלפים אמרי חז״ל וכו׳ גם דוגמאות לרוב ממשלי ופתגמי הרומאים, הצרפתים, האשכנזים, הרוסים והפולנים, מאת קלמן אביגדור פערלא. ווארשא תר״ס.

דקדוק לשון עברית (אתימולוניה) מאת שמואל דוד לוצטו (שד״ל), מעבד ע״י אברהם כהנא. הוצאת „תושיה״, ווארשא, תרס״א.

Лура Сіона. Избранныя стихотворенія разныхъ авторовъ. С.-Петербургъ 1900.

Научно-литературный сборникъ „Будущности“. Д-ра С. О. Грузенберга. Т. I—1900. С.-Петербургъ 1900.

Dar Talmud. Sein Wesen, seine Bedeutung und seine Geschichte. Dargestellt von Dr. S. Bernfeld. Berlin, Verlag von S. Calvary & Co, 1900.

Die Marrannen. Tragödie in fünf Aufzügen und einem Vorspiele von I. E. de Sinoja. Dresden und Leipzig, E. Pierson's Verlag, 1901.

Berühmte israelitische Männer und **Frauen** etc. von Dr. Adolph Kohut. Verlag von A. H. Payne in Leipzig. 1901. Heft 1—7.

Verlag „Achiasaf“. — Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau.

חברת אחיאסף.

מפני סבות שאינן תלויות בנו נפסקה באמצע הוצאת הספר הנכבד תולדות השלמת האדם׳. הספר הזה בצאתו לאור משך עליו את עיני הקהל העברי כדבר חדש ויקר אשר לא היה עוד בספרותנו, וכאשר חדל לצאת רבו השואלים ודורשים: מתי יחל לצאת עוד הפעם. בהרגישנו את חובתנו לקוראי הספר ובחפצנו לתת לעם תורה שלמה בתולדות הקולטורה האנושית, הוצאנו לאור את

הכרך השלישי

מס׳ „תולדות השלמת האדם׳

מאת יוליוס ליפפערט, תרגים דוד פרישמאן.

תורת תולדות הקולטורא תדרוש ותחקור את פרטי החזיונות בהתפתחות בני האדם והשתלשלותם. בהמשך דורות וזמנים רבים מיום היות האדם על הארץ עד ימי הדורות האחרונים. ובעוד אשר דברי הימים הכוללים ישימו לפנינו: בלתי את הקורות והמאורעות כשהם לעצמם, יברר לנו ס׳ תולדות השלמת האדם או הקולטורה גם את הסבות אשר הולידו את הקורות והמאורעות ההם. ס׳ תולדות הקולטורה מתחיל מהזמן בטרם החלה התקופה ההיסטורית ומתאר לפנינו את האדם הקדמוני בכל פשטוהו וגסותו ועד עלותו על המדרגה שהוא עומד עליה כיום הזה. כל סדרי חיי האדם מני אז ועד הנה יעברו לפנינו. דירת האדם, ארחות חייו, מלבושיו, כליו וחפציו, אכלו ומשקהו, מנהגיו ומשפטיו דבר יום ביומו, חקיתיו ותורותיו, אמונתו ודתו, השקפותיו ואמינותיו הטפלות, דמיונותיו והזיותיו אשר היו לו בכל זמן וזמן, וגם הסבות אשר המריצו את האדם לשנות ולהחליף את כל אלה. כן יעברו לפנינו כבמחזה זמנים ותקופות שונות: זמן האבן המתכת וכו׳ עד כי נגיע אל התקופה ההיסטורית: ארצות שונות ועמים שונים: ארץ חינה, הודו וארם נהרים, כנען ומצרים, יון ואיטליא ועד כי נבוא אל פרקי הקולטורא אשר עברו עליהם גויי אירופה למן הימים ההם ועד היום הזה.

אך למותר הוא לדבר ע״ד חין ערך הספר תולדות הקולטורה בכלל וע״ד ספרו של ליפפערט היוצא על ידינו בפרט, כי נורע ומהולל שמו בכל הלשונות אשר נעתק אליהן, ואיננו צריך לעדותנו. גם ההעתקה אשר נעשתה בידי אמן נפלא כדוד פרישמאן מצטינת בסגנונה ונעמה. בכלל עמל המתרגם להסביר ולבאר כל דבר ודבר ויבחר בלשון חכמים פשוטה וקלה, צחה ומדויקה.

וזה תוכן עניני הכרך השלישי בקצרה:

ההפתחות סדרי החיים בתוך המשפחה הראשונה.

שני פרקים (צר 1—28): המשפחה הראשונה וצורותיה, ראשית השתנות סדרי החיים, ההגבלות הראשונות בדרכי האישות, מופתים על פי השבטים הפראים בדורותינו, מופתים על פי מנהגי עבודת הקדש, מנהגים שונים אצל שבטים שונים.

צורות ההברה בתקופת זכות האם.

ארבעה פרקים (29—92): מושג ממשלת האם והגבלתו, ברית נשואין, משפט הנשים אצל שבטי ההודים הצפוניים, ישן וחדש, גבורת כלחמה וממשלת נשים, ראשית ההתפתחות נשואי חוץ, סימני ממשלה של נשים, התפתחות ספור האגדות, חוכת המגן המוטלת על האיש, תפיסת בית נבדלת ונפרדת, חלוקת העבודה אצל העסקימים, על אדמת גרמניה.

התחלת ממשלת הגברים וזכות האב.

ארבעה פוקים (93—164): התחלת ממשלת הגברים וזכות האב, הוראות שונות למושג „אב״, סדרי חברה חרשים, מושג שם „משפחה״, סדרי חיי הרועים הנודדים וסדרי חיי בני הגזע האדום, קנין הבעל, מיני נשיאים שונים, אופנים שונים של נשואי חוץ, נשיאים על פי גזל, החותנת והחתן, תשמיש וחזקה, השפעה על זכות האב, נשואים על פי קנין, קנין הנשים אצל היהודים, בני-שם המערביים ובני הגזע האדום, ספר הכריתות וערכו, קנין, משיכה וחזקה, נשואי קנין אצל הסלוים, „נשואים של חירות״ אצל הרומאים, טהרת המדות אצל הפנויה ואצל הנשואה, אמצעים לשמירת האשה, ההסגר, הפנויה אצל שבטים שונים, אגודות החתון, בני יעקב ובני שכם, אגודת החיתון אצל הרומאים, חתון אצל הברהמנים, הרומאים והיונים, מנהגים שונים ומקורם.

ראשי מנהגים של חגי התונות והנימוסים הנלוים עליהם.

שני פרקים (165—191): סעודה של חתונה, אמונות הרוחות והאלים שבבית, פדיון הבת, הכלה ביציאתה והכלה בכניסתה, נטיעת עצים ואשרות, מנהגי קנין חזקה, תקיעת כף, הדריכה על הרגל, גזיזת השערות וכסוין, ערבוב דם.

המעונות והבתים.

שלשה פרקים (192—242): מקום האש, ציוני חול וקדש, אבן ישראל ורועה האבן הזאת, קברים ובתי מקדש ואחוזות ארץ, מלאכת הבנין אצל הפיניקיים ואצל בני שם ואצל המצריים, בנין האולם אצל היונים, „שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך״, הבית הסגור, הבנין העגול ברוב ארצות אירופא, שרידי הבנינים בטרויא בית הלשכה וחדרי המשכב אצל היונים, המזבח, „גומץ לקרבנות״, בית המקדש בירושלים, מזבח הקטרת שלחן, לחם הפנים והמנורות בתור פסיעה לפנים, קברות המלכים בתוך המקדש, האטריום הרומי, ספסל, מטה, ארון ושלחן בתור דבר אחד, התפתחות הבית בכפרים והתפתחות הבית בערים, התפתחות מלאכת הבניה והשפעותיה על סדרי החיים, הבית בתור נחלת גבר.

תשמישי מיני מתכת והשפעותיהם.

שני פרקים (243—266): אחרות האדם כפי שהיתה וכפי שתהיה, מיני המתכת והאיש והאשה, חלוקת העבודה, חרשת הברזל אצל הפיניקיים, המצריים והאשוריים, החרשים אצל בני ישראל, מיני מתכת שונים, איך הגיעו בני אדם למלאכת ההתכה? מלאכת הברזל באירופא, העטרוסקים והמתכת, מי המציא את הנחשת המוצהב? הנחשת המוצהב אצל עמים שונים, המתכת ותאות הקישוט.

התפתחות עבודת הקדש ומושגי האמונות.

שלשה פרקים (267—310): עבודת הקדש המונעת והעוצרת והשתלשלותה, האדם הטבעי ויחוסו להמתים, תענית ושבת, מנהגי אבלות, תחבולות להבריח את הרוחות הרעות, המים בתור תרופה, האש כתור שמירה מן המזיקים, מלחמת הדת והפרנסה, עבודת הקרבנות, מושג האלהים, רבוי האלהים אצל היונים, התפתחות אחדות האלהים אצל בני ישראל, אלהים שונים, עבודת אבות, שרפת המתים, שתי מפלגות של אלים, הוית האדם לאלהים, נקבות כתור אלילים, אמהות קדושות וממשלתן, הודו ואלהיה, האלהים והתפתחות סדרי החברה, שמות אלהים, התפתחות האגדות, היונים ויחוסם למושגי האלהים, מושגי האלהים אצל הרומאים.

האדם ונופו ביחוסו לעבודת־הקדש.

שלשה פרקים (317—368): האלמנה ואלמנותה, קרבנות אדם, קניבליות, היחס שבין אכילת בשר האדם ועבודת הקדש, סימני אנתרופופגיא אצל העמים הנאורים אכילת בשר הילדים אצל שבטים שונים, האנתרופופגיא נמצאה כהכרח אצל כל אומה ומדינה, אנתרופופגיא כתור קרבן אדם, קרבן אדם אצל שבטים שונים, המצריים וקרבן הילדים, קרבן הילדים אצל הפיניקיים ואצל בני ישראל, עלילת דם על יהודים ונוצרים, פדיון הבן אצל שבטים שונים, עקדת יצחק, קרבן פסח, אות ביה, מילה, פדיון על ידי דם, לוים במקום בכורים.

דמיונות עבודת הקודש לפי תקוני סדרי החברה.

שלשה פרקים (369—41?): תשמישי הדם בכלל, מנהג „כריתת הראש״, האבל הרג נפש, הקפת פאת הראש ופאת הזקן לסימן אבלות, שרט לנפש, זריקת אפר על הראש, דם הברית אצל עמים מתוקנים, אצל הרומאים, בני ישראל ודם הברית, דעת הרמב״ם, שאלת הדם במדרגת ממשלת האב, המילה, אות ברית קדש וזמן העשיתו, גר שמתגייר, מנהג ברית קדש אצל שבטים שונים, העבדים ואזנם הנרצעה, אלהי הנכר והנזמים, כתבת קעקע אצל שבטים שונים, קרושת הרצועה אצל הפרסים, תפילין וציצית, ברית קדש אצל היונים, המיסטריות אצל היונים, „בעלי סוד״ אצל היונים, ברית קדש אצל הרומאים, שרידי אותות אצל הגרמנים, החגורה והקרחת, ההתפתחות אגודת ברית והשפעתה על סדרי החברה, ראשית השלום, התרחבות תחומי השלום, שלום אלהים, שלום המלך ושלום הארץ.

מחיר הכרך השלישי 1,80 רו״כ ועם פארטא 2 רו״כ.

מכורך 2,10 רו״כ ועם פארטא 2,40 רו״כ.

Товариество „Ахiасафъ“, Варшава.

נשלם עד גמירא הס׳

דברי ימי ישראל להפרופ׳ גרעץ.

יצא לאור ונמצא להמכר כל החלק השמיני והוא האחרון לס׳ הזה.

כל איש אשר יחפוץ לקנות לו ידיעה שלמה וברורה במקצוע תולדות ישראל יקנה את הספר רב הכמות והאיכות הזה ומצא די ספקו.—

הספר מחזיק שמונה חלקים גדולים, והחלק השמיני יפרד לשני ספרים וזה מקחו לחלקיו:

מחיר חלק ראשון ושני 2.40 ר׳ כל אחד, מחיר חלק שלישי ורביעי 2.55 ר׳ כל אחד, מחיר חלק חמישי 2.65 ר׳, מחיר חלק ששי 2.95 ר׳, מחיר חלק שביעי 2.90 ר׳. מחיר חלק שמיני ספר ראשון 1.85 ר׳. מחיר חלק שמיני ספר שני 1.85 ר׳.—

המקחים האלה הם לבד פארטא ועבור המשלוח יש להוסף 30 קאפ׳ לכל חלק. הקונים למצער ארבעה חלקים בפעם אחת פטורים מדמי הפארטא.—

דורשי הספר יפנו ע״פ כתובת:

Издательство „Ахiасафъ“, Варшава.

Принимается подписка на 1901 г. на еженедѣльную газету

„Будущность"

Съ ежегоднымъ приложеніемъ НАУЧНО-ЛИТЕРАТУРНАГО СБОРНИКА.

„Будущность"—независимый органъ русскихъ евреевъ, стремящійся къ культурному возрожденію и подъему самосознанія еврейской массы Девизъ ея — **„народность и просвѣщеніе"**. Еврейскій народъ, по своему религіозно-этическому міросозерцанію и духовно-историческому укладу, имѣетъ право на достойное существованіе среди цивилизованныхъ народовъ. Въ этомъ убѣжденіи „Будущность" ставитъ себѣ задачею, способствуя по мѣрѣ силъ всестороннему разъясненію причинъ нынѣшняго ненормальнаго положенія евреевъ, въ то же время содѣйствовать просвѣщенію евреевъ распространеніемъ научныхъ знаній о іудаизмѣ и еврействѣ и указаніемъ путей къ совершенствованію экономич. и обществен. быта въ духѣ лучшихъ началъ общегражданской жизни.

Программа „Будущности": **I. Статьи по бытовымъ вопросамъ** о юридич., экономич. и культурномъ бытѣ евреевъ. **II. Еврейская лѣтопись: А. Въ Россіи:** 1) Правительственныя распоряженія. Дѣйствія губернскихъ властей, городскихъ и сословныхъ учрежденій. 2) Сенатскія разъясненія законовъ о евреяхъ (въ соотвѣтствующихъ случаяхъ съ изложеніемъ исторіи даннаго вопроса). Судебные отчеты. 3) Обзоръ текущихъ событій еврейской жизни. 4) Письма корреспондентовъ „Будущности". 5) Обзоръ періодической печати о евреяхъ. **Б. Заграницей.** Иностранное обозрѣніе. Палестинская хроника. **III. Научный отдѣлъ.** Статьи по исторіи евреевъ и еврейской литературы, по іудейской этикѣ и религіозной философіи.—Новости еврейской археологіи и друг. отраслей науки о еврействѣ. **IV. Литературный отдѣлъ.** Повѣсти и разсказы изъ еврейской жизни. Стихотворенія. Художественныя замѣтки. Еврейское народное творчество (Легенды, сказки, пѣсни). Критика и рецензіи новыхъ книгъ. Фельетонъ.

Въ Ежегодномъ сборникѣ „Будущности" помѣщаются болѣе крупныя по размѣрамъ статьи научнаго и литературнаго содержанія.

Въ „Будущности" принимаютъ участіе слѣдующія лица:

Гг. Н. И. Бакстъ. Бенъ-Ами, **С. Х. Бейлинъ,** г-жа **Гемда Бенъ-Іегуда, Р. М. Брайнинъ, Г. А. Бѣлковскій** д-ръ **С. А. Вайсенбергъ, П. И. Вейнбергъ, С. Е. Винеръ, Г. С. Вольтке, И. В. Галантъ, Я. М Гальпернъ, Г. Г. Генкель, Гершонъ-бенъ-Гершонъ, Ю. И. Гессенъ,** доц. **М. Ю. Гольдштейнъ, С. М. Гольдштейнъ, О. О. Грузенбергъ, С. М. Дубновъ, Х. Б. Зингеръ, Р. Ф. Ильишъ, Я. И. Израельсонъ,** Художникъ **М. С. Іоффе, М. Г. Каганъ,** д-ръ **Л. О. Канторъ,** д-ръ **Л. С. Каценельсонъ, Я. Б. Каценельсонъ, Б. А. Кацъ, А. Р. Кугель, М. И. Кулишеръ, И.С.Леви, С.М. Лившицъ, С.А.Лурье, К.Н.Льдовъ, Д.Н.Маминъ Сибирякъ, Ю. Б. Манасевичъ,** д-ръ **М. Е. Мандельштамъ, И. Ю. Марконъ, М. Мееровичъ (Старый Палестинецъ). М. Г. Моргулисъ Д.Л. Мордовцевъ, М.И.Мышъ, В. Н.Никитинъ, А. Ф.Пановъ Л. Паперинъ Н. А. Переферковичъ, И.Н. Потапенко, Н.О. Пружанскій, Л.М.Рубиновъ. М. Д. Рывкинъ, М. Н. Салтыкова,** д-ръ **С. А. Скомаровскій, В. Д Спасовичъ, С. М. Станиславскій,** д-ръ филос. **М. М. Филипповъ,** г-жа **Б. Л. Флексеръ, С. Г. Фругъ,** д-ръ **І. А. Хазановичъ,** проф. **Д. А. Хвольсонъ,** баронъ **Н. Н. фонъ-деръ Ховенъ,** д-ръ **М, О. Шляпошниковъ, О. Н. Штейнбергъ, І. О. Шульковскій, С. Б. Эпштейнъ,** д-ръ **С. О. Ярошевскій, Л. Яффе** и. мн. др.

Въ Научно-Литературный сборникъ «Будущности»

за 1900 г. большой томъ 408 стр. текста вошли статьи:

I. Религія и политика въ исторіи древнихъ евреевъ. Д-ра Л. С. Каценельсона.—II. Кумиры. Сказка въ стихахъ. С. Г. Фруга.—III. Ошибка Разсказъ. М. Д. Рывкина.—IV. Изъ практики примѣненія правилъ 3 мая 1882 г. М. И. Мыша.—V. „Записка" Державина, какъ общественно-историческій памятникъ. Ю. И. Гессена.—VI. Стансы. Х. Б. Зингера.—VII. Враги талмуда. Н. А. Переферковича.—VIII. Дяночка пріѣхала. Разсказъ Мих. Брянскаго.—IX. Наши предки на Литвѣ. Историческій очеркъ М. Н. Крейнина.—X. Панская забава. Быль. Стихотв. А. Ф. Панова.—XI. Евреи въ Польшѣ и Бѣлоруссіи въ XVI и XVII ст. По даннымъ изъ раввинскихъ респонсъ. С. М. Лившица.—XII, Птицы перелетныя. Сказка для еврейскихъ дѣтей. Бенъ-Ами.—XIII. Изъ прошлаго и настоящаго евреевъ въ Азіи. Барона Н. Н. фонъ-деръ-Ховена.—XIV. Осеннiе цвѣты. Стихотв. С. Г. Фруга.—XV Старыя и новыя свѣдѣнія о евреяхъ въ Абиссиніи. И. Ю. Маркона.—XVI. Безъ радости. Разсказъ. Менделе-Мохеръ-Сфоримъ. (С. Абрамовича). Пер. съ др.-евр. Д. Я. Іоффе.— XVII Евреи въ Южной Африкѣ. Изъ записокъ эмигранта J.—XVIII. М. Оппенгеймъ, національный еврейскій художникъ. М. С. Іоффе.—XIX. Среди чужихъ. Романъ. Макса Віола. (Пер. съ нѣмецкаго). XX. С. Д. Луццато. С. М. Станиславскаго.—XXI. Литературно-критическія замѣтки (Беллетристическіе сборники „Еврейскіе силуэты" и „Въ духотѣ"). О. О. Грузенберга.—XXII. Еврейская литература за послѣдній годъ. Як. Б. Каценельсона. XXIII. Объявленія

„Будущность" выходитъ еженедѣльно въ размѣрѣ $2^1/_2$—3 листовъ Ежегод. сборникъ выходитъ въ октябрѣ въ объемѣ не менѣе 20 печ. лист.

Новые подписчики на 1901-й годъ, выписавшие газету изъ Главной Конторы не позже 27 декабря и приславшие подписную сумму за весь годъ, могутъ получить „СБОРНИКЪ" за **1900-й годъ безплатно,** приложивъ 50 коп. на почтовые и конторскіе расходы.

Кромѣ того, новые подписчики, подписавшіеся заблаговременно получаютъ газету со дня подписки.

Подписная цѣна: на 1 годъ (съ приложеніемъ ежегоднаго Сборника)—7 руб., на 1/2 года—4 руб., на 3 мѣсяца—2 руб. Для учащихъ учащихся и служащихъ въ еврейскихъ благотворительныхъ учрежденіяхъ при выпискѣ изъ Главной Конторы, дѣлается уступка (на 1 годъ—6 руб. на 1/2 года—3 руб.)—Ежегодное приложеніе предназначается только для годовыхъ подписчиковъ.

Адресъ редакціи и главной конторы: С.-Петербургъ, Пушкинская, 7. Въ Варшавѣ подписка принимается въ Книгоиздательствѣ „Ахіасафъ"

Редакторъ-Издатель Д-ръ **С.О. Грузенбергъ**

עס איז הערויס פון דרוק

און צושיקט צו די אבאנענטען

Nr. 3 „דער יוד"

אינהאלט:

א) יודישע געשעפטען. — ס—ן.

ב) איין ערקלערונג פון אקציאנסקאמיטעט.

ג) פאליטישע איבערזיכט. — י. ל.

ד) די יודישע וועלט.

ה) שולמית. געדיכט. — מאררים ראזענפעלד.

ו) דאס שבת'דיגע היטעל. — מ. ספעקטאר.

ז) שלוחים. סקיצע — שלום אש.

ח) בארג אראב. — ל. פרץ.

ט) נייע ביכער. — ד"ר אלטער.

י) שלים-שלים-מזל. פעלעטאן. — שלום עליכם.

Nздательство Ахіасафъ, Варшава.

ה' אנדרסן

ספורים והגדות

כתובים עברית עם פתח דבר מאת דוד פרישמאן.

ספר מקרא מיוחד לגדולים ולקטנים.

כל מכה"ע העברים מלאו פיהם תהלתו, ויגידו פה אחד כי הספר הזה הזון יקר הוא בספרותנו בלשונו הצחה וברעיוניו הנעלים.

מוחירו 60 קאפ' ועם פארטא 70 קאפ.

מכורך ביופי והדר עם פארטא 1 ר'.

Verlag „ACHIASAF" Warschau.